

Om

AHLMANSKA

*Sockne - Skolarnes
tjenligaste invättning.*

Svar

på

*Kongl. Finska Hushållnings - Sällskapets
Prisfråga i detta ämne:*

af

JACOB TENGSTRÖM,
Theol. Doct. Biskop och Pro - Kansler,

samt

JACOB BONSDORFF,
Theol. Licentiat och Adjunkt, Kyrkoherde i Pikis.

Å B O,

Tryckte hos JOH. C. FRENCKELL, 1804.

1852
No. 100

STAT

JACOB TENGSTRÖM

JACOB BONADORT

A. E. O.

Med öfvertygelse om Finska Allmogens behof af upplysning, och i den ädla affigt, att, med uppoffring af en betydlig förmögenhet, bereda för samma Allmoge, åtminstone i en viss trakt af Landet, ett nytt och kostnadsfritt tillfälle till erhållande af nyttig undervisning, förordnade, igenom en Testamentarisk författning af den 2 Juli 1798, framledne Herr Asfesforen *Gabriel Ahlman*, att större delen af den fasta och lösa egendom han en dag kunde efterlemna, skulle, under disposition af Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet, hvaraf han sjelf i lifstiden varit en nitfull och välmenande medlem, användas till Sockne-lärares tillfättande och aflönande för Menighetens, och i synnerhet de fattigares, barns, uti Messuby och flere Socknar omkring Tammerfors, handledning ej allenast uti innanläsningen och Christendomen, samt, då så begärdes, uti skrifvande

och räknande, utan ock uti de angelägnaste stycken af en förständig Landthushållning. Han förbehöll dervid endast, att af Testaments-medlen inga boställen eller andra boningsrum måtte anslås de blifvande Lärarne, och att desse skulle antagas tjenlige och skickelige, samt tillhållas att sina skyldigheter vederbörligen fullgöra, i hvilket, men ej i annat, fall de borde vara fäkré om att bibehållas vid sina fysflor. Stället för, och antalet af, desfa Skolar, deras Ekonomiska inrättning, Lärarnes antal och löne-vilkor, läro-metoden och allt det öfriga, lemnade han åt Sällskapet att sjelft bestämman; och då under öfverläggningarne här om det syntes Sällskapet angeläget, att i alla desfa ämnen inhämta flere sine kunnige och erfarne Landsmäns tankar och förslag, så uppgaf Sällskapet den 1 Maj 1801, emot löfte om ett större och ett mindre Pris, följande Fråga, att inom April månads utgång påföljande året besvaras:

Huru böra de Ahlmanska Sockne-Skolarne helst och lämpeligast inrättas, för att, med minsta möjliga kostnad, bäst och fullkomligast svara emot sitt ändamål? Och till hvilka särskilda afseenden föranleder i denna del lokalen och folkets lynne? På hvad sätt skall den Ekonomiska undervisningen göras för Allmogen begriplig och nyttig? Genom hvad för slags Lärare bör den bestridas? Och till hvilka

ka Socknar, utom Mesuby, synes inrättningen bö-
ra sträckas, med afseende så väl på ortens behof
som Fondens tillgångar?

denna Fråga ingingo inom den föreskref-
na tiden 3:ne, och efter den samma likaledes 3:ne
Svar, ibland hvilka fednare ett af Theologiæ Pro-
fessoren, nu mera Biskopen och Pro-Kansleren
Herr Doktor *Jacob Tengström*, äfven af den or-
sak måste från all täfling om Priset uteslutas, att
dets Författare, med tillkännagifven förfakelse af
de utlofvade belöningarne, genast hade namngif-
vit sig.

Hvad åter de öfriga till Sällskapet inkomna
Skrifterna beträffade, så fagnade väl Sällskapet
det nöje, att kunna belöna någon af dem med
det vanliga Stora Priset eller Gull-Medaljen: men
åt N:o 3, med valspråk ur *Sallustius: Ubi consu-*
lueris, mature facto opus est, fann Sällskapet skäl
att tillägga det mindre Priset, eller Accessit, af
2:ne Medaljer i Silfver, hvilka äfven sedermera
blifvit emottagne af Författaren, Theologiæ Li-
centiaten och Adjunkten vid Åbo Akademi, Herr
Jacob Bonsdorff.

Men då Sällskapet icke för blotta nöjet att
belöna, utan för ett redbarare behof, och i afse-
ende på den verkställighet det sjelft, icke långt
till,

till, bör lemna åt Ahlmanska Skole-inrättningen, framställt förenämnde Premié-fråga, borde Sällskapet icke enfamt göra bruk af de täflingsgildsvaren, eller utan sorgfällig och mångsidig pröfning stadga sitt beslut i ett ämne af så mycken vigt och grannlagenhet. Herr Biskopen Doktor *Tengström*, emot hvilken Sällskapet fökt förklara sin aktning och erkänsla genom ett exemplar af Ahlmanska Jettonen i Silfver, hade sjelf föreslagit, att Dets afhandling måtte granskas icke allenast af vederbörande Utskott, utan ock af någre Sällskapet i neijden af den afledne Testatorns hemvist boende Ledamöter, Herr Kapitenen *Adolph Magnus Gripenberg*, samt Herrar Kyrkoherdarne *Gustaf Lilius* och *Joseph Mollin*, hvilka, i synnerhet genom sin kännedom af lokalen, förmodades kunna lemna flere nyttiga upplysningar eller förbättringar. Detta förslag antogs af Sällskapet, som sedermera beslöt, att till desto säkrare fullkommande af *Asfesforen Ahlmans* patriotiska och på allmänt väl beräknade stiftning, göra ej mindre den med Accessit belönte Skriften, än Herr Biskopen Doktor *Tengströms* afhandling, med deröfver redan infordrade och gjorda anmärkningar, samt Auktors ytterligare tillägg, genom trycket allmänna, med uppmaning till tänkande, kunnige och nitiske medborgare af alla stånd, att inom slutet af Maj månad år 1806, före hvilken tid

Ahl-

Ahlmanska Testamentet, i anseende åtskillige ännu oafflutade Rättegångar, icke torde kunna fättas i full verkställighet, till Sällskapet, med eller utan namn, inkomma med nödiga anmärkningar och påminnelser, i ett eller flere af de ämnen, som meranämnde skrifter omfatta. Det är denna anhållan, denna uppriktiga önskan, som Sällskapet härigenom förklarar: och emedan detta häfte föga lärer blifva fynligt i Bokhandeln, så utfäster sig Sällskapet, att till alla de Landsmän, vare sig inom eller utom dess förbindelse-krets, af hvilkas infigter och värma för en god sak några upplysningar kunna förväntas, på skeende reqvifition, utan betalning aflemna ett exemplar deraf till det nyttiga bruk Sällskapet åsyftat och sig tillförfer.

Efter detta förord till Läsaren följa nu sjelfva de anmälda Skrifterna, nemligen Herr Biskopen Doktor *Tengströms* ifrån sid. 1 till 70, och Herr Theologiæ Adjunkten *Bonsdorffs* ifrån sid. 71 till slutet. Herr Kapitenen *Gripenbergs* samt Herrar Kyrkoherdarne *Lilii* och *Mollins* yttranden hafva icke behöft in extenso tryckas: men i
noter-

noterne till den förstnämnda Afhandlingen har dock det väsendtliga af dem blifvit af Författaren nyttjadt, och efter omständigheterna pröfvadt.

Att Finlands Allmoge, förnämligast i de öfre delarne af Landet, än tarfvar mycken så väl upplysning i begreppet, som hyfsning i seder och lefnadsfätt, samt ökad drift och idoghet i sin hushållning, är så gifvit och allmänt erkändt, att jag derå ej må anföra några bevis.

De anstalter, som efter Påfveväldets fall blifvit vidtagne till Folkets undervisning i Christendoms-kunskapen, hafva väl efterhand, ehuru långsamare än man önskat, verkat för ändamålet, så att, genom en för detta allestädes bland Allmogen införd bokläsning, ett viktigt steg redan är tagit till dess allmännare odling och upplysning; men så återstår dock äfven vid Christendomens befördran mycket att tillgöra, mycken vantro och okunnighet att fördrifva, många fördomar att besegra, mycken råhet i sammanlefnaden, många laster och o seder att afskaffa.

Om ock allmänt hos vårt Presterskap rådde de ljusa och fanna Religions-begrepp, förenade med den varma drift och åhåga, att både i lära och lefverne uppbygga Guds Församling, som aldrig borde saknas hos någon Evangelisk Lärare;

A

få

få vill det dock, under en dageligen tillväxande, och blott inom det fista halfva seklets förlopp, i Landet fördubblad folkmängd, blifva för svårt, om ej omöjligt, för Församlingarnas vanliga Lärare, att, under mångfaldig annan tjenstgörning, med erforderlig uppmärksamhet beförja och handhafva den så angelägna Barna-undervisningen; helst så länge de för Menigheten bestämde Läroböcker fortfara att i flerehanda afseenden vara så bristfällige, och för ändamålet så litet lämpelige, att man ej må undra, om detta goda ändamål, ockfå under den mest nitiska Lärares tillsyn, likväl ofta och i märkelig mån skulle förfelas a)?

Mycket är emellertid redan gjordt för befrämjandet af en allmännare Religions-kunskap bland vår Allmoge; men för dess upplysning i ekonomiskt och medborgerligt afseende, alldeles intet. Finska Bonden följer än, merendels med en blind tillgifvenhet, Förfädernes både vanor och ovanor,
få

- a) Vid den af Herrar Kyrkoherdarne Magg. *Mollin* och *Liljus*, i anledning häraf, med så mycken värma yttrade önskan, att emot den så bristfälliga Svebilianska Katekesen få tillbyta ocks någon annan lämpeligare Lärobok i Christendoms-kunskapen, i hvilken önskan hela vår Allmänhet redan så enhälligt som alfvarligen instämmer, lærer dock från Kongl. Hushållnings-Sällskapets sida föga något kunna tillgöras, så länge den från Ecklesiastike-Committén åt hela Riket lofvade Katekesen ej än utkommit. Utan Kongl. Maj:ts särskildta Nådiga tillstånd kan ett sådant ombyte icke vågas? Och detta tillstånd kan väl ej lämpeligen begäras för en enda inskränkt Läro-antalt, då fråga är väckt om en åtgärd i samma väg för alla Rikets Församlingar och Läroverk?

å i sin hushållning, som sina hemseder och öfriga förhållanden ej mindre till Staten och dess Embetsmän, än till sina öfriga Medborgare, lika okunnig om sina rättigheter och verkliga fördelar, som om sina skyldigheter, och således alltid i våda att misshandlas, bedragas och förtryckas, eller ock, att af okunnighet och enfaldighet brista i fullgörande af egna ovilkörliga förbindelser.

Hvilken god Medborgare önskar således ej, och har icke redan längesedan önskat, att mer ljus efterhand måtte uppgå bland vår Allmoge, för att, medelst en sådan allmännare spridd upplysning, småningom lysa dessa våra nyttiga, och af Statens bördor mest tryckta Medborgare, ur tröghet och vanmagt, till en högre grad af hyfsning och borgerlig sällhet?

En värdig Landsman, framledne Asfessören GABRIEL AHLMAN, ägare i lifstiden till Hatttanpää Gård i Mesuby Socken, invid Tammerfors, var den äran förbehållen, att i vårt Land gifva det första stora och vackra efterdömet af sann Patriotism och medborgerlig åhåga för den arbetande hopens handledning till mera vidgade och nyttiga kunskaper, än härtills varit, eller kunnat vara dess lott, då Han i 11:te Momentet af sin Testamentariska Författning under den 2 Juli 1798 förordnade, att, sedan af den till Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapets disposition öfverlämnade Hatttanpää Egendoms Köpekilling, utom öfrige Sällskapet af honom uppdragne tillgångar, åtskilliga till Maka, Slägt och Vänner gjorda legater blifvit afdragne och liqviderade, *komme det öfverskjut*

tande Kapitalet - - - att å säkra händer förräntas, samt ena hälften af Intresfet härfore att användas till Sockne-Lärares inrättande och aflönande för Allmogens, och i synnerhet de fattigas barns undervisning i Messuby, och de omkring Tammerfors belägna Socknar, ej allenast uti Innanläsningen och Christendomen, samt, då så begäres, uti skrifvande och räknande, utan ock uti de angelägnaste stycken af en förståndig Landthushållning; utan att desse Lärare likväl af dessa medel tilldelas några boställen, eller andra boningsrum.

Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet, alltid uppmärksam och hugadt, att, få vidt i desfs förmåga står, föka befordra allmänt väl, har fåledes, och för att få mycket samvetsgrannare och fåkrare kunna fullgöra den ädelmodiga Testatorns nältanfödda förordnande, behagat påkalla upplysta och välfinnade Landsmäns förslag: Huru de Ahlmanska Sockne-skolorna helst och lämpeligast må inrättas, för att, med minsta möjliga kostnad, bäst och fullkomligast, kunna svara emot sitt ändamål? Till hvilka färskildta afseenden föranleder i denna delen lokalen och folkets lynxe? På hvad sätt skall den ekonomiska undervisningen göras för Allmogen begriplig och nyttig? Genom hvad slags Lärare bör den bestridas? Och till hvilka Socknar, utom Messuby, synes inrättningen böra sträckas, med afseende så väl på ortens behof, som Fondens tillgånger?

Bland de flere råd och upplysningar, som i nästnämnde viktiga ämne till Sällskapet lära inkomma, må ock jag blanda mina! Om de ej
skul-

skulle båta för ändamålet, må åtminstone min välmening urfäkta dem!

För att omfatta Sällskapetets fråga i all dess vidd, och tillika gifva åt detta lilla utkast till svar någon slags plan och sammanhang, vill jag *först* i allmänhet yttra mina tankar öfver i fråga varande Sockne-skolars få yttre som inre inrättning; *dernäst* om de dertill erforderliga Lärares egenskaper, löne-vilkor och skyldigheter; och *ändteligen* äfven föreslå, i hvilka och huru många Socknar, utom Mesfuby, jag förmenar slika Skolar nu till en början må kunna eller böra inrättas?

Vanligen plär vid anläggningen af nya publika Undervisningsverk förta och brydsammaste omtanken gå derpå ut, att uppföra och inreda de för behofvet nödiga byggnader, såsom lärosalar, boningsrum för Lärare och Betjening, med de vid slika anläggningar erforderliga uthus, portar, plank, o. s. v. hvarigenom den för Inrättningen anflagna fonden ej allenast redan ifrån början märkeligen medtages, utan ock i framtiden skall betungas med ständiga omkostnader vid alla dessa byggnaders underhållande. Allmogen, som redan af mångfaldiga dryga pålagor och publika byggnads-skyldigheter är tillräckeligen befvärad, vill svårligen åtaga sig några nya, och skulle således, om den än i laglig väg kunde dertill förpliktas, ej utan ovilja anse en undervisningsanstalt, som, ehuru gänelig den vore för deras uppväxande barn och ungdom, dock skulle försvåra deras utkomst, och tillskynda dem en be-

A 3

stän-

ständig tillökning i deras årligen utgörande både dagsverken och kontanta utgifter.

Vissligen och med ett klokt affeende å sin landsorts både tänkelätt och knappa tillgångar till bergning, har derföre den ädle Testatorn förordnat, att de blifvande Lärarne ej må på Fondens bekostnad några boställen eller andra boningsrum tilldelas, hvaraf således klarligen följer, att Han med sin författning åsyftat endast en ambulatorisk, eller by ifrån by kringflyttande Skole-anstalt, hvarmedelst fattige Föräldrar således bäst kunna komma i tillfälle, att, utan särdeles kostnad, eller vidlyftiga omgångar, i egna eller närbelägna grannars hus, kunna skaffa sina barn den undervisning de tarfva, och tillika hafva dagligt infående så öfver deras föda och klädfel, som deras feder och uppförande. Innan en fattig Bonde ville gå i den kostnad, att, ofta på flere mils afstånd, som det lätteligen i våra aflägsnare och vidsträcktare Finska Församlingar kunde inträffa, till Sockne-skolen afärda, och med flere månaders kost, samt drygare och kostsamme beklädnad förse ett, kanske flera, Skole-barn, vidtager han säkert någon annan mindre svår och kostsam anstalt till deras undervisning; eller ock, låter han dem hemma uppväxa i all sjelfbehagelig lättja och okunnighet.

Men ägde han ock än både håg och utväg, att låta sina barn företaga en sådan skolresa, skulde dock många och stora svårigheter möta vid desä ifrån alla Socknens trakter sammanstötande barns inqvartering, matredning, och all den öfriga skötsel och tillsyn, som en sådan barnhop, af
oli-

olika kön, åldrar och lynnen, dageligen och o-
vilkorligen tarfvade; hvilka nästnämnde omstän-
digheter således äfven hufvudsakeligen vållat, att
Allmogen på Åland alldeles undanbett sig den
där för detta anlagda, men numera indragna
Skole-inrättning, och att de få publika Sockne-
skolar vi för öfrigt hafva i Åbo Stift, föga sva-
ra emot ändamålet *b*).

I alla afseenden lämpeligast blir det således,
att Sockne-Skolmästaren i viss ordning, den För-
samlingens Pastor, efter derom i offentlig Kyr-
kostämma med Socknemännerna plägadt samråd,
utitakar, besöker Socknens vidt kringfpridda bya-
lag eller så kallade Nattbol, dit de till hans un-
dervisning bestämde barn, gosfar och flickor, ifrån
nästbelägna byar eller hemman dageligen kunna
sammankomma, att af honom handledas i alla de

A 4

styc-

- b*) Det har varit en tillfredsställelse för Förf. att af
Herr Kyrkoherden i Mesfuby Mag. *Lilii* härvid so-
gade anmärkning förvisas derom, att den afl. Testa-
tor, hvars numera till K. H. Sällskapets disposition
öfverlättna Egendom är i nästnämnde Församling be-
lågen, verkligen sjelf i lifstiden åsyftat en slik åf-
ven af Förf. föreslagen ambulatorisk undervisnings-
anstalt, och det, utom annat, af följande skäl: att
bland en större hop barn, som något längre tid kom-
ma att, utan desto närmare och pålitligare tillsyn,
vistas tillsammans, blifva sederna snart och lätteli-
gen vanvårdade, och en slik Skolegång för dem så-
ledes snarare vådlig än gagnelig. Detta intygande af
en pålitelig och om Testators affigt väl underrättad
man håfver således all öfrig villrådighet om Testa-
mentets mening, och bestämmer tillika med erforder-
lig visshet hvad form de Ahlmanska Christendoms
Skolarne böra antaga.

stycken den upplysta och patriotiska Testatorn föreskrifvit.

Under läsetiden förförjes han turvis på dag eller vecka, med husrum, ljus och värma, samt vanlig så kallad husmanskost, af värdsfolket i de gårdar, der barn finnas att undervisa; hvilka förmoner, såsom föga betungande, jag förmodar alla Socknens hemmansägare, äfven af vanlig i landet rådande gästfrihet, på derom skeende tillspörjan, gerna och godvilligt skola sin Barna-lärare bevilja, då de ifrån allt hans vidare underhållande och lönande äro befriade c).

Men

- e) Förf. har af Hrr. Kyrkoh. *Mollins* och *Lilii* sammanstående anmärkningar vid förslaget om Pedagogens fria uppehälle i Byalagen under den tid han sig derstädes för Barna-undervisningen kan uppehålla, fått nya anledningar att befara svårigheter vid verkställigheten af ett sådant förslag? I alla fall är dock villkoret så högst billigt, och tillika så föga betungande, att om bifall dertill så väl på de årliga Låsmöten, som vid andra lämpeliga tillfällen, af förståndiga och i sina Embeten aktade Pastorer forgfälligt förbereddes, desamma sedan näppeligen i en derom allmänneligen hållande Kyrkostämma skulle af Pluraliteteten kunna vågras? Dock torde det böra till Föräldrarnas fria val lämnas, att antingen med sådan matlagning, de sjelfve i sitt hus kunna åstadkomma, bidra till Pedagogens föda; eller ock med några för detta behof sammanskjutande viktualie-perfedlar honom tidtals hos sig underhålla. Först i den oförmodade händelse, att en slik proposition skulle i Församlingarna finna absolut motstånd, torde det blifva tid att öfverlägga, antingen om Socknarnas förpliktande i laga väg, att en slik skyldighet fullgöra? eller ock om sådan förhöjning från Sällskapetets sida å Pedagogens löne-vilkor, att han dermed, äfven hvad kosthållnin-

Men huru länge han i hvarje byalag bör förblifva, må ankomma på omständigheterna, och den öfverläggning han derom med Pastor kan anställa, under uppmärksamhet afseende å ortens läge, samt Lärningarnas antal, ålder och gjorda framsteg. Skulle han ej beqvämligen, och med den nytta anstalten åsyftar, inom ett år hinna kringresa hela Socknen, så må med en sådan kringfart dröjas in på andra året, inom hvars förlopp han sannolikt åter för andra gången skall hinna åtminstone till en del af de först besökta byalagen; och så vidare i ständigt cirkulation, år efter annat, enligt den en gång utstakade turen *d*).

A 5

Men

gen angår, kunde komma till rätta? Men att derut öfver begåra af Allmogen föda åfven för hans håst, såsom Herr Kyrkoherden *Mollin* det yrkat, synes vara, åtminstone i början, för mycket begärdt? Kan han, sedan han hinner bli känd i Socknen, och så dels förtroende, sjelf i godo sig denna förmon betinga, må det så vara; men en proposition derom ifrån Sällskapet's sida vore kan hända ej nog försigtig?

- d*) Kunde tillika å särskilda trakter i Socknarna viska boksynta och beskedliga personer, såsom afkedade Soldater, gamla Gerningsmän, Enkor och andra för egentliga Landtmanna-arbeten mindre tjenliga Inhyshjon, af Pedagogen utses och inöfvas, att då och då, under hans frånvaro, och i synnerhet Söndags eftermiddagarna, hafva inseende öfver de då till förhör sammankallade barnens slit och framsteg i de stycken dem till öfverläsning föreskrifna blifvit, skulle ofelbart Ungdomens uppmärksamhet för göromålen ån såkrare underhållas, och Lärarens jemna dageliga tillfyn mindre saknas. Genom slika personers åtgärd, kunde ock kanske den första undervisningen för nybegynnare i bokstafs-kännedomen och stafningen befridas, så att Pedagogen ej behöfde sig med dessa

Men huru undervisningen för öfrigt få må inrättas, att affigten vinnes, skall i det följande omständeligare föreflås.

Af de stycken, i hvilka Skolebarnen, enligt Testamentets lydelse, böra undervisas, är en redig *Innanläsning* utan tvifvel det första och angelägnaste, såsom det hufvudsakliga medlet att städa deras begrepp, och att tillika och efterhand bringa dem de för deras läge och yrke gagneligaste kunskaper, dem de både gerna skola föka, och med lätthet inhämta, då de redigt och utan möda kunna läsa hvilken tryckt skrift som helst dem i sådant afseende erbjudes.

Den afvoghet mot bokläsning, för hvilken man i allmänhet vill skylla våra Bönder, härrör otvifvelaktigt och till största delen deraf, att de ej i barna-åren lärt sig att läsa nog rent innantill. Och som det mycket fällan händer, att de vid tilltagande ålder deri föka eller vinna någon förkofran, blir påföljden nödvändigt den, att all läsning måste vara dem både mödosam, och följakteligen motbudande. Framför allt måste således

mer tråkiga och tidspillande göromål befatta, utan hafva så mycket mer tid ledig för den öfriga honom uppdragna undervisningen. Äfven som det synes billigt och lämpeligt vara, att slika till Pedagogens biträde utsedde män eller qvinnor hugnades af Ahlmanska Fonden med något årligt understöd, t. ex. af 15 à 16 Riksdaler, så att Sockneboerne undgingo all annan erkänsla för deras möda, utom att låstiden ge dem hos sig husmanskost.

Till följe af de vid nästberörde förslag gjorde anmärk-

des Skolmästaren vaka deröfver, att barnen i tid lära sig väl stafva och läsa rent i bok, innan de med några utanlexor befväras. Och skulle det efter min öfvertygelse mycket bidra till befrämjande af en sådan färdighet i Innanläsningen, om man i stället för de härtill vedertagna Barnaböckerna, som till sitt innehåll äro hvarken roande eller

ningar, medger Förf. att, i stället för det *biträde* vid Barnaläran, och i synnerhet vid Söndags-Katekisationen, som Förf. trott Sockne-Pedagogerne kunna hämta af visla i byalagen tillförordnade gamla boksynta män och qvinnor, som af K. H. Sällskapet skulle lönas, det kan hafva sina goda skäl, att någon slags för hela Socknen gemensam, och till denna befattning skickelig Under-Pedagog antages och aflönas, som efter Pastors och Ord. Pedagogens samfalta anvisning, på längre eller kortare tid, men i synnerhet och vanligtvis hvarje Söndag, besökte än det ena, än det andra Socknens byalag, för att handhafa och fullfölja den af Pedagogen förut grundlagda undervisningen. Och som Socknarnas Klockare i alla fall äro till biträde vid Barna-undervisningen, enligt Kyrkolagen, förbundne; de ock hafva ett slags anseende, och gemenligen äfven något förtroende bland Allmogen; så torde ej vara orådligt, att K. H. Sällskapet, medelst årligt arvode af 15 à 20 Riksdaler, sökte uppmuntra dem, att en slik befattning sig få mycket villigare åtaga, helst de ock mestedels åga egna håstar, att sig dermed, äfven till de aflögnare byalagen beqvåmligen forthjelpa; börandes det hvarje Söndag, efter derom emellan Pastor och Pedagog en plågadt samråd, ifrån Predikstolen tillägas, hvar han den dagen eller veckan vill sig till katekisation infinna. Skulle än desutom till barnens undervisning något ytterligare biträde af andra Lärarmästare eller Lärormästarinnor någorstådes tarvvas, så må det bli Föräldrarnas ensak att derom besörja.

eller begriplige för yngre barn, och dem de således, ej utan en flags oluft, mäta genomläsa, hade att gifva dem i händerna sådana Samlingar af Fabler, Sagor och små efter Barna-begreppet lämpade Historier, på hvilka vi redan i Svenskan, och än mer i Tyska språket, hafva så god tillgång, och som derföre förtjente att för detta ändamål, kanske genom Sällskapet's förforg, med det första på Finska öfverfättas?

Sedan barnen lärt sig, att i så beskaffade och efter deras smak och fattningsgäfvor afpassade böcker, väl redigt och snällt läsa innantill, skall öfvergången blifva så mycket lättare till inhemtande af den *Christendoms-kunskap*, som i så många handa affeenden är af all undervisning den hufvudsakligaste, och derföre äfven, ej blott af Testator uttryckeligen äskad, utan ock af vår Christeliga Öfverhet, i många derom utgångna Lagar och Påbud, ovilkorligen anbefalld.

Vanligen går med denna flags undervisning bland Allmogen så till, att barnen ifrån 8:de å 9:de året, dels af Föräldrarne, dels andre fällan mer förståndige och skicklige Lärare, tillhållas, oftast med hårdhet, bannor, ja hugg och slag, att, oaktadt deras ringa framsteg både i begrepp och innanläsning, dock utantill i minnet fatta en Abc bok och Katekes, som man till innehåll hvarken fökt att för dem förklara, eller som af barn vid den åldern möjeligen kunna begripas. De lära sig således endast att mer och mindre redigt frampladdra sina utanlexor, utan att dermed förena något förnuftigt begrepp, än mindre att kunna

na deraf göra någon nyttig tillämpning till lefnads-plikterna och en sann gudaktighet. Sällan och otillräckeligen afhjelpas desä brister genom den ytterligare undervisning de, vid tilltagande år, kunna få vid de vanliga Husförhören och i Skriftskolarne. De tro sig likväl kunna något, då de veta att ur minnet upprepa visfa för dem alldeles obegripeliga svar på äfven så många lika obegripeliga frågor; men kunna likväl i sjelfva verket gemenligen intet; och det är således ej att undra på, om de i framtiden få föga eller ingen sann nytta kunna draga af allt hvad de läst, tråkat och arbetat, för att lära sig sin så kallade Christendom.

Det är ingalunda denna, väl för Läraren beqvämliga, men för den uppväxande ungdomen alldeles onyttiga, läse-metod jag ville hafva införd eller godkänd i de Ahlmanska Sockne-skolarne; utan så snart barnen kunna läsa väl rent i bok, måste Skolmästaren, innan det blir fråga om någon slags utanläsning, föka att kort och enfaldigt förklara för dem de stycken ur Abc boken eller Katekisen, som han framdeles ämnar dem till utanlexor, så att de, på skeende tillfrågan, kunna om innehållet deraf ge honom någorlunda besked; hvilka förklaringar desutom alltid böra beledsagas af praktiska uppmuntringar till vördnad för Gud, kärlek för Jesum, och en glad lydning för Hans heliga vilja, såsom den enda Gudi behagliga tjenst, den värdigaste tacksamhet emot alla Hans ofs bevissta stora och mångfaldiga välgärningar. Först sedan Läraren har anledning af barnens svar och yttrande att tro, det de enfaldigt för-

förstå längre eller kortare stycken af deras Lärö-bok, må han fordra, att de skola lära sig dem äfven utantill. Då blir ock en i sådan ordning företagen utanläsning för Lärningarna både nyttig och angenäm. Hvad de förstå, skola de lätteligen i minnet både fatta och behålla; och endast af sålunda fattade stycken i sin Christendoms-kunskap kunna de framdeles vägledas till utöfningen af en sann Christelig gudaktighet.

Nästnämnde åtgärd af Skolmästaren vid de än i vår Förfamling brukeliga Barna-böckers förklaring, är så mycket nödvändigare, som dessa böcker ej, som sig borde, äro lämpade efter barns och de enfaldigas svaga fattningsgäfva. Så gerna jag således af dessa orfaker ville föreslå ett utbyte af dem emot några lämpeligare, finner jag dock alltför väl, att af K. H. Sällskapet föga något dervid lärer kunna åtgöras, så länge ej Höga Öfverheten pröfvar rådeligt lemna dertill någon allmänna åtgärd. Mycket kan emellertid i denna väg hjälpas genom kloka och nitiska Lärares enskilda bemödande, helst om de tillika, för att med så mycket mera framgång upplysa Religions-lärorna, ville föra barnens uppmärksamhet åt de Bibliska Historierne, dem de gemenligen alltid så gerna lysna till, hvilka ock dertfore, för sådant behof, väl valda, borde gifvas Finska ungdomen i kortare sammandrag, och i en lättare styl, än hvori de nu framställas i den tungt öfverfatta Millerska Handboken.

Undervisningen i *Skrifvande* och *Räknande* inkränker Testamentet endast till dem, som det
begä-

öfgräa, få att desfa kunskaper ej må alla barn utan åtskilnad bibringas; ehuru gerna jag dock för min del fåge, att åtminstone alla gosfar, som vilja någon slags läraktighet och flit, måtte i desfa för hvar och en, äfven ringare, Medborgare högstnyttiga yrken få vida undervisas, att de i dageligen förekommande och enklare mål, egenhändig, och det helst med Latinsk styl, kunde yttra sina tankar, räkna quatuor species åtminstone i hela tal, och litet Regula de Tri, samt desutom föra en liten hushålls-räkning öfver inkomst och utgift. Härtill fordras verkligen ej mer skarpfinnighet, än man ofta blir varse hos våra lifligare bondgosfar; och komma de en gång med någon redighet in på saken, få hjälpa de nog med tiden sig vidare fram, och kunna då med desfa fina infigter blifva både sig och andra ganska nyttiga.

Svårare deremot blir det att bestämna vidden och fättet af den *Ekonomiska undervisning*, som, enligt den välmenta Testatorns föreskrift, tillika i desfa Sockne-skolar bör gifvas den uppväxande ungdomen. Genom Sällskapetets förforg, väntar väl Allmänheten snart en Handbok i de angelägnaste stycken af Finska Hushållningsvetenskapen; men det är fara värdt, att denna blir vidlyftigare, än att den inom de få veckor eller månader af året, som Skolmästaren dröjer i ett byalag, skulle hinna fattas af barn, som väl först och främst måste lära sig sin Christendom? Man kan ej heller med skäl fordra af de ynglingar, som till Skolmästare antagas, att de skola vara i den praktiska Landthushållningen så bevandrade,

att

att de derutinnan alltid kunde gifva sina, kanske i detta yrke redan mer erfarna, Elever nog fäkra, rediga och öfvertygande förklaringar öfver allt hvad Läroboken kan innefatta? Och, hvad hufvudsaken är: all sådan blott teoretisk undervisning i vårt Landtbruk bätar föga en af fördom för Fars och Farfars feder intagen gosse, om han ej tillika för sina ögon får se, och genom egen handläggning vid arbetet efter den nya metod Läroboken föreskrifver, öfvertyga sig derom, att detta nya ej allenast låter verkställa sig, utan ock att det är bättre och förmånligare, än det allmänt och af ålder i Socknen vedertagna arbetsättet.

Då så är, tror jag, hvad detta stycke af Skol-undervisningen beträffar, att de blifvande Sockne-lärarnes åtgärd dervid föga kan sträcka sig längre, än att de, till Elevernas öfning och fullkomnande i Innanläsningen, låta dem, hvar efter annan, uppläsa längre eller kortare stycken af den Ekonomiska, på allmänt begriplig Finska väl öfverfatta Läroboken *f*), hvarmed de dageligen

f) I afseende å inrättningen af en sådan Lårobok, har Herr Kyrkoherden *Mollin* på goda skäl erinrat, att den ej allenast bör vara sann och tydlig till sitt innehåll, utan ock till sin form i Frågor och Svar författad, (om hvilken metods företräde dock ej alla torde vara med Herr Kyrkoherden ense?), med ofta inspända korta, lättbegripliga och i Finsk vers fatta ordstäf och maximer rörande Landtbruket och andra viktigare Landtmanna-göromål, af hvilka ofta rätt sinnrika tänkespråk Nationen, i synnerhet i öfra Landet, ifrån Förfäderna har i behåll ett större förråd, än man i allmänhet det förmodar, såsom t. ex. *Halla hiljan*

gen kunna fortfara, tills boken flere gånger af dem hunnit genomgås. Under denna idkeliga innanläsning torde dock en eller annan uppgift fästa sig så i minnet, att i anledning deraf vid deras mögnare år, något nytt och klarare begrepp om saken hos dem kan uppvakna, och de deraf föränledas till eftertänka, och kanike ändteligen till förändrade arbets-metoder, som de sannolikt alldrig annars skulle fallit uppå? Genom en sådan oftare upprepad läsning af boken, blifva de desutom så vane dervid, och bekante med dess innehåll, att de framdeles gerna och utan möda skola rådföra sig dermed, och äfven deraf någon gång till äfventyrs taga sig anledning, att i hvarjehanda större och mindre gelag eller sammankomster med slägt, vänner och grannar närmare öfverlägga om hvad de läst; hvarigenom eftertänkan småningom skall skärpas, hågen för arbete

B

och

Kylvåneen, Nalkå siemenen syöneen. — Suusta lehmä lypsä, ei sarvika. — Jok' ei ole Vappuna vaosa, (om årtfädd), ei hän pouku pohtimesa, m fl. dylika, som, jemte det de innehålla nyttiga och af en långlig erfarenhet bestyrkta sanningar, tillika i en sådan form lättare fästa sig i minnet, och således medgifva så mycket säkrare efterföljd. Men det vidsträcktare omfång bemålte Herr Kyrkoherde trott sig böra föreflå för desä Sockne-Pedagogers undervisning, så att de neml. skulle lära gosfarna känna örter, jord- och stenarter, tillverka terpentin, pottaska, saltpetter, tjära, olja m. m. snickra, smida o. s. v. och slickorna att göra ost, brygga dricka, göra bår-viner och potatöns-mjöl, färga, koka tvål m. m. tror Förf. vara vida utöfver desä Lärares både tid och förmåga, och att påföljden deraf lätteligen kunde blifva, att man ginge misse om hufvud-ändamålet af deras åtgärd?

och flit underhållas, och hvars och ens enskilda erfarenhet läggas till masfan af andras, hvaraf en allmännare och verkfammare ekonomisk upplysning i en framtid kunde vara att förvänta?

Skulle tillika sig få tillbära, att Skolmästaren tillfälligtvis ägde sådana insigter i den praktiska Landthushållningen, att han deri med besked och klokhet kunde tala ej allenast med de redan mer för sig komma af Lärlingarne, utan ock med deras Föräldrar och äldre Landtmän i byalagen, der han kringrefer, så vore af en sådan hans åtgärd än säkrare båtnad för nyttiga kunskapers utbredande att förmoda?

Men med allt detta medger jag, att Testators goda affigt med den ekonomiska upplysningens utvidgande ingalunda så, som sig borde, blott genom förbemälte utvägar kan ernås, hvarföre jag ock i det följande vill uppge, huru och på hvad sätt jag förmenar att vår Allmoge i en annan väg säkrare skall kunna ledas till antagande af mer vidsträckt och förbättrade kunskaper i sin Landthushållning.

Så enkel och inskränkt jag nu uppgifvit, är den undervisning, som framledne Aseslören AHLMAN med sina Skol-anstalter för vår Allmoge åfytat. Och måste väl den, som helst något så när känner så väl läget och lokalen af de vidtbelägna Socknarna kring Tammerfors, som de der å orten bosatte Invånares lynne- tanke- och lefnadsfatt, och den lägre grad af odling. de är hunnit till, uppriktigt tillstå, att för det närvaran-

fande, och kanske än länge i en framtid, andra flags eller vidsträcktare läro-anstalter ikulle varit för mängden af denna Menighet alldeles onyttige och öfverflödige?

Förslagsvis ville jag emellertid hafva till K. H. Sällskapetets godtfinnande hemställt, om icke, utöfver hvad redan omnämndt är; Skolemästaren kunde åläggas, att någon timme i veckan, och kanske helt på Lördags- eller Söndags-eftermiddagarna, öfva barnen i *Choral-sången*; samt om ej desutom för Skole-inrättningarna de allmänna Kartorna öfver Globen, Verldsdelarna och Sverige kunde anskaffas, jemte 2 ne på Finska författade eller öfverfatta Patent-Tabeller, af hvilka den ena skulle föreställa de allmännaste begreppen af *Geografien*, och den andra i Kronologisk ordning korteligen upptaga alla Svenska Konungar, med hvad märkvärdigast under deras Regering sig tilldragit; hvilka Tabeller, på stadigt pass uppdragne, såsom Skole-inrättningarne ständigt tillhörige Inventarie-perfedlar, skulle de blifvande Lärarne tillställas, på det de derigenom måtte fättas i tillfälle, att vid lediga stunder kunna gifva åtminstone åt de äldre och begripligare bland Eleverne; som sådan undervisning färskildt åstunda; någon allmän kunskap om Verlden i gemen, och Fäderneslandet i lynnighet. Då jag märkt flere af vår Allmoge ej allenast uppmärksam hafva läst den så kallade *Ajantieto*, som står främst för deras Psalmbok, utan ock, att de med begärlighet föka och emottaga underrättelser om främmanle orters både läge och märkvärdigheter, har jag trott det nästnämnde Kartor och Tabeller,

ler, af Skolmästaren stundom förklarade, och dessemellan alltid upphängde kring väggarna i Läsningens-rummet till Ungdomens åskådande, skulle kunna gifva någon nyttig uppmuntran åt lärgirighet, och öppna för den vaknande eftertankan något vidsträcktare fält att öfva sig på?

Klart och afgjort är det emellertid, att af denna sålunda föreflagna och blott tillfälliga, så väl Geografiska som Historiska, undervisning icke får göras någon hufvudsak, utan att den af Skolmästaren må handteras endast som ett tidsfördrif och konversations-ämne på Ungdomens lofstunder; hvaraf jag likväl ville förmoda någon bättnad för den uppväxande hopens framtida fortgång till någon mån större ödning i begrepp och tanke-öfning, än det närvarande Släktet hunnit till?

Men af hvilka och hurudana Lärare bör en sådan undervisning på ett för ändamålet mest gagnande sätt, bestridas? är den andra hufvudfrågan, som bör afgöras.

Att ej hos sådana Skolmästare fordras någon särdeles och vidsträckt lärdom, eller snille och talanger af någon utmärkt art, är lätteligen medgifvit. Godt fundt förnuft, en försvarlig underbyggnad i Salighetsläran, Skrif- och Räknekonsten, jemte någon kunskap i det allmänaste af Ekonomien, Natural-Historien, Geografien och Fäderneslandets Historie, dertill ett muntert och fogligt finnelag, håg och skickelighet att umgås med barna-undervisning, och, framför allt, rena och ostraffeliga feder både i den allmänna och enskilda sammanlesnaden,
äro

Äro de egenskaper, som nödvändigt böra finnas hos desse Lärare, om annars någon väfentelig nytta skall kunna förväntas af deras åtgärd.

Så länge vi än hos oss sakne offentliga Seminarier till bildande af Skollärare i gemen, är väl än mindre vid beredandet af de Ynglingar, som framdeles skola blifva tjenliga för undervisningen i de Ahlmanska Skolarne, något biträde att vänta från Publikens sida? Som det emellertid är högst angeläget, att i tid vända uppmärksamheten åt detta företag, på det ej omsorger och kostnader förgäfwes må användas å oskickliga och för ändamålet otjenliga ämnen, har jag trott mig i sådant affeende böra till K. H. Sällskapet ompröfning föreslå följande steg och utvägar.

Till Pedagoger vid i fråga varande Skole-inrättningar antagas ej andra, än verkligen studerande Civis Academici, af oförviteliga feder, omkring 21 år gamla, ogifte, väl kunnige i Finska språket, och, så vidt möjligt är, vane vid det öfra landets feder och lefnadsfatt.

För så beskaffade Ynglingars undervisning i det yrke de ämna sig till, dräger Sällskapet, på den anslagna Skole-fondens bekoftnad, den förforg, att de, minst ett års tid, visst timmar hvarje dag, hos enkom dertill utfedde Lärare, handledas i Pedagogiken, Räknekonsten, Ekonomien, med dertill hörande Trägårds- och Bi-skötsel, Ars Veterinaria, Vaccinations- och Koppypnings-konsten (och kanske några andra lättare Chirurgiska Operationer?), Natural-Historien, och de allmännaste

grunderna till en populär Sedolära; i hvilka tycken de af några Sällskapets Deputerade examineras, innan de å fysflan Konstitutorial erhålla. Kunde dem under denna förberedelse-tid tillfälle tillika anskaffas, att antingen i de inom Staden årligen förefallande Skrift-skolar, eller andra för Menige Man tillhands varande undervisnings-anstalter, tidtals, under några äldre och skicklige Lärares tillsyn, öfva sig i det praktiska af Katekisationen och Barnaläran, så vore äfven af sidt-nämnde öfningar mycken båtnad att förmoda för deras bildning och tillkommande tjenstgörning.

Tillfällen till desä undervisningar kunna vid Kongl. Akademien härstädes alldrig tryta; och anfer jag det för alldeles behörigt och till ändamålet ledande, att kostnaderne dervid, åtminstone till en början, bestridas af första årets intresse å det för Ahlmanska Skol-inrättningarna anslagna Kapital; emedan det annars, efter all min öfvertygelse, kunde vara lika få godt, om ej bättre, att alldeles umbära Sockne-Lärare, än att hafva dem oskicklige, och följakteligen för ändamålet alldeles oduglige; Att ej förtiga den omsfändigheten, det Ynglingar med en sådan vetenskaplig underbyggnad, i mångfaldiga andra affeenden kunna under denna sin tjenstetid i en aflägsen Landsort, blifva nyttige för Sällskapets affigter och den Ekonomiska upplysningens utbredande bland vår Allmoge.

Under sin vistelsetid vid Akademien, kunde de Ynglingar, som gifva bästa hoppet om sig, att framdeles i förenämnde undervisningsväg göra gagn, dels med tillfälliga pensioner af Ahlman-
ska

fka medlen å 33 $\frac{1}{3}$ Riksdaler om året underflödjas, dels befordras till åtnjutande af de Ekestubbiska och Segercrantziska Stipendierna, såsom för skicklige Oeconomix Studiofi egenteligen inrättade?

Då, enligt frammanföre uppgifvit förslag, de blifvande Lärarne njuta fria boningsrum, med spisning och andra dagliga nödtorfter, i de byalag eller Nattbol de som Skolmästare komma att genomvandra, synes mig, att de för öfrigt kunde vara belätne med en årlig från Skole-fonden utgående penninge-lön af 83 $\frac{1}{3}$ högst 100 Riksdaler, den de ägde att hvarje halft år hos Sällskapets Skattmästare lyfta; hvaremot dem borde vara förbjudit, att af Skolebarnens Föräldrar eller uppfostrare någon särskild belöning för barnens undervisning, i kontant eller per sedlar affordra; äfven som att medelst anfökningar om Kyrko-Kollekter, eller några i Socknen anställande uppborås-refor, falla Församlingarna till last; hvarje Jordägare dock obetagit, att af egen böjelse, och få vidt honom godt synes, till Lärarnes så mycket bättre utkomst och uppmuntran, med någon tillfällig gifva, efter råd och lägenhet, bidraga.

Men för, att få mycket kraftigare kunna uppmuntra skickliga och beskedliga Ynglingar, att vidtaga denna väg till fortkomst, blefve det desförutan högstnödvändigt, att hos Kongl. Maj:t anhålla, det måtte dem tillåtas, att för sin tjenstetid vid desfa Folk-skolar räkna enkla tjenstear i framtida befodrings-tur till lediga Presta-sysslor g). Pedagogerne i våra små Städer, äfven

B 4

som

g) Man har yrkat någon förhöjning å denna enkla tjen-

fom de i Lojo och Kimito, njuta oqvaldt, och hafva alltid njutit, denna förmån, utan att behöfva kunna allt hyad Sällskapet af en blifvande Lärare vid Ahlmanska Skolorna ofelbart lärer fordra? Jag tviflar således ej derom, det ju Kongl. Majt å Sällskapets billiga förord för de Ahlmanska Skole-Lärarne skulle hafva ett lika Nådigt aficende, helst sålunda förberedde och vid i fråga varande Läroverk inöfvade Ynglingar, då de framdeles fom Prester spridas kring Landet, ofelbart i flere än ett aficende skola gagna Förfamlingarna med fina kunskaper, och sin i undervisningsvägen förvärfvade erfarenhet.

Minst 2 år må en sådan Pedagog vid den honom tilldelta Stationen förblifva; men ej gern öfver 4, högst 6 år dervid kvarstadna, utan efter sidtnämnde tids förlopp afträda platsen åt en med ny håg att gagna och omödad verksamhet ankommande efterträdare. Alldraminst må slika fysflor förvandlas till listids-pensioner för tröga, orklösa och till andra yrken obehväna personer, fom såmedelst komme att stadna Socknarne till last, och att till intet göra den ädle Testators

ste-års beräkning, för att dymedelst fåsta så mycket skickligare Ämnen vid dessa Läro anstalter; men då till slika fysflors förvaltning fordras så inskränkta kunskaper; Lärare i Trivial-skolorne icke heller förr än ifrån 25 året råka dubbla meriter, och Förfamlingarnas ofta i rätt mödosamma tjänster stadda Prester allmänast så åtnöja sig med enkla meriter, så anser Förf. vara obilligt, att, på dessas bekoftnad, tillstyrka åt Sockne-Pedagogerne mer än enkel tjänste-års beräkning.

torns välgörande affigter med de anordnade Skole-inrättningarna.

Flit och alfvare att leda den uppväxande ungdomen både till kunskap och sedlighet måste framför allt följa honom i alla hans företag. Att lämpa sig med förstånd och faktmod till de enfalldigas, äfven de trögares, inskränkta fattningsgäfvor, att göra sig genom godhet och nedlåtenhet älskad af både barn och föräldrar, men tillika aktad genom ett jemnt, värdigt och dygdigt uppförande, är så angeläget, att han ej kan vara nog uppmärksam på sig sjelf och sitt förhållande i alla dessa afseenden. Likaledes åligger honom att troget och träget uppmåna få väl den honom anförtrodda ungdomen, som de äldre personer han kan komma att umgås med, till en sann och alfvarlig Gudsfruktan, trohet emot Öfverhet, lydning för allmänna Författningar, förnöjsamhet vid Bondeståndets både befvär och fördelar, och en stilla medborgerlig sammanlefnad med både högre och lägre medlemmar af ett gemensamt Fädernesland.

Då Socknens ungdom i de vanliga Skriftskolorne förberedes till sin första Nattvardsgång, bör Skolemästaren alltid vara närvarande, och med sitt biträde vid detta angelägna värf Socknens Presterskap tillhanda gå; äfven som han alltid vid de årliga Husförhören må medfölja, för att dels inför Pastor redovisa för sin året öfver bestridna undervisning, dels ock efterfråga, huruvida Skolebarnen på Socknens färskildta trakter lärt sig de lexor, de vid hans skilsmässa ur byalaget till enskild öfverläsning erhållit?

Några veckor under den brådafte och varmaste arbetstiden om sommaren, äfven fom par veckor näft omkring Julhelgen, må honom fom ferrier förunnas, under hvilka ledighetstider Skolebarnen dock må visfa lexor eller läse-öfningar föreläggas till enskild öfverläsning, för hvilka de dels om Söndags eftermiddagarna under det Ferrierne påftå, dels vid läsetidens början, måste göra Läraren redo. Under ledighets-tiderna må Pedagogen fjelf öfva fig i predikande, hvarigenom han bland Allmogon få mycket fäkrare befäfter sitt anfeende; äfven fom genom refor i byalagen infamla hvarjehanda nyttiga Ekonomiska upplysningar, dem han, enligt erhållande förefkrift, äger att till Sällskapet infända; hvarjemte han kan vara i tillfälle, att, i anledning af då förefallande Landtmauna-arbeten, meddela fina Sockneboer hvarjehanda nyttiga råd och underrättelser i deras hushållning.

Tredje och 4:de Dag Pingft anftällas alltid offentliga Förhör i Kyrkan med hälften af Skolebarnen hvardera dagen, i Presterskapets, Föräldrarnas, Ståndspersoners och den öfriga Förfamlingens närvaro, sedan en vecka förut derom ifrån Predikstolen blifyit tillfagdt, och förrättningen hvardera dagen öppnad med fång och en till tillfället lämpelig böne-andakt; hvilka årliga förhör Sällskapet anmodar någon af fina i orten närmast boende Ledamöter, att å Sällskapets vägnar öfvervara, och att med berättelle om förloppet till Sällskapet inkomma; vid hvilken tid det äfven åligger Skolemästaren att till Sällskapet infända en fullständig förteckning få väl öfver alla
de

de barn, som det framledna året hans undervisning njutit, som ock öfver de af dem i hvarje färfkild kunskapsgren gjorda framsteg, hvilken förteckning af Pastor och Sällskapets vid förhöret närvarande Fullmäktig behörigen underskrifvas och verifice-ras, innan den till Sällskapet insändes.

De gosfar eller flickor, som vid en sålunda anställd examen befinnas hafva ådagalaggt de vac-krafte insigter och framsteg i de stycken, hvaruti de året öfver blifvit underviste, ihågkommas vid samma tillfälle med lämpeliga belöningar i böc-ker, skrif-lådor, tryckta föreskrifter, räkne-taf-lor, kartor, jettoner, kontante penningar, o. s. v. enligt derom med Pastor och Sällskapets Ombud plägadt samråd; hvarefter de belönda barnens, äf-ven som deras Föräldrars, namn Söndagen derpå ifrån Predikstolen offenteligen kungöras.

Befinnes någon Skol-lärare, tvert emot plikt och Instruktion, vårdslösa den honom uppdragna undervisning, eller ock genom liderlighet och an-dra oseder visa sig Sällskapets för honom hytta förtroende ovärdig, må han, utan vidlyftiga om-gånger, af Sällskapet genast ifrån fysflan skiljas, och en annan tjenligare och sedigare yngling i hans ställe antagas.

De föreskrifter Sällskapet för öfrigt kan finna för godt att göra så vid Läse-metodens inrätt-ning, som för Skolemästarens öfriga skyldigheter, bestämmas nogare i den skrifteliga eller tryckta Instruktion, som för hvarje Skole-inrättning kom-mer att utfärdas. Emellertid och derjemte måste
både

både Kontrakts-Probstarne och Förfamlingarnas Pastorer få väl af Sällskapet, som det Hög. Domkapitlet anmodas, att med allt alfvare antaga sig öfverinseendet öfver desä tillämnade Skoleanstalter och de dervid tjenstgörande Lärare; förmodande jag, att Herrar Pastores så mycket hellre, och med allt möjeligt nit, skola medverka till det goda ändamålet, som deras egna mödor och omsorger vid ungdomens handledning till kunskaper och goda seder genom desä undervisningsanstalter blifva så märkeligen lättade, och de för öfrigt äfven sjelfva i predikovägen af Sockne-Skolmästarn kunna hafva ett och annat tillfälligt biträde att påräkna.

För att ändteligen bestämna i hvilka och huru många Socknar nästomkring Tammerfors slika Skol-inrättningar må kunna vidtagas, blir först nödigt, att känna beloppet af den fond, som af Köpeskillingen för Hattanpää redan förfälda Egendom, enligt Testators förordnande, för detta behof kan blifva öfrig?

Då, enligt hvad bekant är, nämnde Köpeskilling utgör 54,000 Riksd. och de derifrån, till följe af framledne Asf. AHLMANS Testamente utgående legater, efter all förmodan, kunna af Sällskapet liqvideras med de medel, som ur Ahlmanska boet till Sällskapets disposition redan influtit, nemligen så väl af halfva den förfälda lösa egendomens värde, jemte Sterbhusets inkrafde fordringar, som af de å Hattanpää handeln nyligen inbetalte 15000 Riksdaler; så komme den till Sällskapets disposition öfverlättna öfriga Summan att
utgö-

utgöra 39,000 Riksd.; hvaraf 27,000 Riksd., som i Egendomen, enligt Sällskapetets förbehåll, emot ränta innestå, beräknas i Banko, och de öfrige 12,000 Riksd. i Riksg. Sedlar; hvilken sistnämnde del af Köpeskillingen, efter 50 procent's devaluation, vid en skeende realisation kommer att utgöra 8000 Riksd., så att Summan af hela Ahlmaniska Fondens behållning blir omkring 35,000 Riksdaler Banko.

Då nu hälften af detta kapital, eller en Summa af 17,500 Riksd., är till Sockne-skolars inrättning anslagen, så skulle det derå till 1050 Riksd. Banko sig belöpande intresse blifva den Fond, som för i fråga varande Skole-anstalter årligen vore att påräkna. I den händelse nu hvarje Pedagog's årslön komme, enligt det frammanföre uppgifna förslaget, att utgöra Riksd. 23. 16. skulle till 10 sådana Skolmästares aflönande åtgå Riksd. 233. 16., hvarest öfverskottet af fondens årliga tillgångar blefve Riksd. 216. 32.; som dels till Stipendier för Seminaristerne och deras undervisning, dels till belöningar för Skolebarnen, böcker, kartor, och andra för Sockne-skolarne nödige Inventarie-perfedlar, kunde användas.

Skulle den af mig till 17,500 Riksd. påräknade Skole-fonden vid slut-liqviden öfver Ahlmaniska boets utredning, emot all förmodan komma att gå något derunder, eller ock hvarje Pedagog's lön att höjas till 100 Riksd.; så minskas i samma förhållande Inrättningarnas antal, så att för nästnämnde extra utgifter alltid omkring 200 Riksd:s årligt öfverskott må vara i Kasan att tillgå.

Till åtnjutande af den välgörande Testatorns ädla stiftelser för den allmänna upplysningens befordran, föreflås emellertid följande närmast omkring Tammerfors, så väl i Åbo och Björneborgs som Tavastehus Län belägna 10 Pastorater, hvilka ej mindre än de fleste öfrige trakter af det öfra Finland äro i särdeles behof af sådana undervisnings-anstalter, neml. Mesfuby, Birkala, Ruovesi, Wesilax, Kyro, Mouhijärvi, Karcku h), Orivesi, Kangasala och Lempälä, att i den tur och ordning omständigheterna medge, erhålla hvar sin Skole-inrättning.

Men som alla dessa Sockne-Pedagogier svårigen i en hast, eller genast inom första året, kunna hinna organiseras, dels af brist på dertill tjenliga och väl förberedde Lärare, dels ock för härtills bristande erfarenhet om bästa sättet, att bringa dessa Skolar i den nyttigaste gång och verksamhet, ville jag tillstyrka Sällskapet, att, till en början, vidtaga i fråga varande undervisnings-anstalter endast i 2:ne, t. ex. i Mesfuby och Kyro Socknar, på det man af ett eller annat års erfarenhet dervid måtte komma i tillfälle att förvisva sig om de lämpeligaste utvägar, att äfven i de öfri-

h) Det har blifvit anmärkt, att Karcku och Mouhijärvi Socknar icke lydt till det Fögderi, hvilket framledne Assessor AHLMAN såsom Krono-Befallningsman för detta föreskod, och till hvars Invånare Han i synnerhet synes hafva velat sträcka sin välgörenhet? I sådan händelse kunde nämnde Socknar tills vidare förbigås, åtminstone tills man af erfarenheten sinne lärå, huru dessa föreslagna nya Inrättningar vilja bära sig?

öfriga Socknarna i finom tid samma anstalter verkställa; i väntan hvarå de detta första behof årligen öfverskjutande Intresse-medel emellertid må läggas till Kapitalet, och det så länge, och intill dess, att Sällskapet framdeles kan utvidga kretsen för sin verksamhet, medelst flere skicklige och för ändamålet fullt tjenliga Pedagogers tillförordnande.

Sedan jag således korteligen uppgifvit mina välmenta förslag till de Ahlmanska Sockne-skolornas inrättning på ett efter min tanka med lokalen, samt folkets både lynne, feder och behof mest öfverensstämmande sätt; återstår än, att, enligt den plan jag i det föregående utkastat, samt Sällskapets i den uppgifna pris-frågan färskildt yttrade önskan, något närmare bestämma: *På hvad sätt den ekonomiska undervisningen skall göras för Allmogen begripelig och nyttig? Och genom hvad för slags Lärare den bör bestridas?*

Sällskapet tyckes äfven för sin del redan i förväg hafva infett, huru svårt, om ej ogörligt, det ville blifva, att, enligt Testators välmenta förordnande, i de föreslagna Barna-skolorna förbinda någon grundeligare och för ändamålet bästämde ekonomisk undervisning med den Kateketiska, då den förra otvifvelaktigt fordrar och förfärdigt så väl hos Läraren mer vidsträckta kunskaper i åtskilliga Vettenskaps-grenar, och mer praktisk erfarenhet i ett Landtbruks bedrifvande, än man hos en vanlig, ock så den skickligaste Kateket kan vänta eller begära, som ock mer stad-

ga både i eftertanka och kroppskrafter, jemte för-
måga, att genom egen handläggning vid en bätt-
re arbets-metod, öfvertyga sig om des's fördelar,
än man möjiligen kan finna hos barn af 8, till
13 à 14 års ålder.

För hvar och en, som uppmärksamt tänker
öfver faken, synes det således blifva lätt att in-
se, huru föga ett sådant barn genom blott innan-
läsning, eller ock, lät vara, utanlexor i en eko-
nomisk Lärobok, kan bringas till någon verkelig
öch för utöfningen gagnande kunskap i vår Landt-
hushållning; helst om Läraren sjelf, som skall
handhafva denna slags undervisning, ej är deruti
nog bevandrad, eller än mindre i tillfälle; att, ledd
af en ostridig erfarenhet, steg för steg, bevisa
både möjligheten och nyttan af et förbättradt, och
ifrån allmänna plägfeden afvikande hushållnings-
fätt? Hvad också gossen under sin Skole-tid i
den vägen hunnit som ett blott minnesverk fat-
ta, skall han snart och gerna glömma vid tillvä-
xande år, då han hvarken i Skrift-skolen, eller
vid Läs-förhör, behöfver göra derföre den reda,
som för sin Katekes, och han för öfrigt ser både
Föräldrar och grannar troget och envist följa för-
fädernas arbetslätt, om hvars brister och ofull-
komligheter han ej heller genom en blott bok-
läsning hunnit få någon stadgad öfvertygelse.

Förgäfvess skall således Sällskapet nitälska för
en allmännare ekonomisk upplysning bland vår
Allmoge, om Sällskapets hela åtgärd för detta
stora och nyttiga ändamål stadnar vid blotta ut-
gifvandet af en Åkerbruks-Katekes, och kanske
någon

någon omtänka derutöfver, att på fätt och vis införa den i Ahlmanska Barn-skolorna. Här fordras nödvändigt verkställare anstalter till befordran af en så god och angelägen sak, och det är dem jag nu går att till Sällskapet ytterligare upplyfta ompröfning och bedömande föreslå.

För att således genast och utan omgångar komma till saken, är min mening korteligen sagdt den, att Sällskapet i den del af Björneborgs Län, som före Länedelingen utgjorde Öfre Satagunda Öfredels Härad, hvilken landsort framledne Assesoren AHLMAN med sin testamentariska Författning i synnerhet gagna vclat, köper sig ett vanligt, helst vid någon Kyrka eller allmän landsväg beläget, bondhemman, af hvad natur som helst, med försvarlig och af flerahanda slag bestående åkerjord, medelmåttig äng, tillräcklig skog, och framför allt goda uppodlings-lägenheter, odlingsbara kärr och mosfar deribland inberäknade. Vore å ett sådant hemmans ägor något för vattuverks anläggning tjenligt strömfall att tillgå, vore det så mycket önskeligare i).

C

Å en

- i) Vid detta förslag har Herr Kapit. *A. M. Gripenberg* anmärkt, att ett bondhemman, sådant det i öfra landet vanligen förekommer, skulle blifva ett alltför inkränkt fält för alla de Hushålls-förfök, samt undervisnings- och uppodlings-anstalter, som vid en slikt Inrättning nödvändigt borde företagas; att företaget af sådan orsak genast bör vågas i stort, och att en Landt-egendom af hvad natur som helst, till ett värde af minst 6 à 8000, men väl derutöfver ända till 15,000 Riksd. af K. H. Sällskapet för ett slikt behof borde anskaffas, utan särdeles afseende å dess belä-

Å en så beskaffad Egendom, ville jag att Sällskapet inrättade en *Åkerbruks-skola*, der Ynglingar af Allmogen erhöle ej allenast undervisning i de förnämsta stycken af ett väl inrättadt jordbruk, utan ock öfning i handlaget och verk-

stäl-

genhet antingen i Satagunda Öfredels, eller något annat Hårad, vid allmänna landsvägen, eller ock något derifrån; förmenande Herr Kapit. att K. H. Sällskapet ej allenast i behållningen af Ahlmanska Fonden skulle hafva erforderlig tillgång på medel till en slik större gårdshandel, utan ock, att genom Sällskapets kloka och verkfamma tillsyn öfver Egendomens behöriga skötsel, aflöftningen deraf skulle fullt svara emot de derå använda kostnader.

Då Förf. föreslagit blott ett mindre hemman för i fråga varande undervisnings-anstalt, har det skett till följe af den i allmänhet så nyttiga regeln, att gå varsamt tillväga med alla nya företag, och att börja i smått. Ser man att Inrättningen vinner bifall och förtroende, och att den förtjenar utvidgas, så förmodar han att K. H. Sällskapet med tiden, och sedan Sällskapet af flere års erfarenhet fått lära, huru en slik anstalt äfven i stort anlagd, bäst och såkraft bör handhafvas, lätteligen skall kunna, åtminstone utan förlust, om ej med fördel, det han ville hoppas, försälja det först inköpta och sedermera ofelbart mycket förbättrade hemmanet, för att i det stället köpa en Egendom af större vidd för en större och mer utvidgad Skoleanstalt.

Skulle likväl allmänna rösten genast förklara sig för en större Egendoms-handel, innan med Ekonomi-Skolans anläggning någon början göres, och Sällskapet, efter omtänksamt och noga öfvervägande af skålen mot och med, skulle taga parti för ett sådant större gårds-köp; så ville han i sådant fall likväl föreslå, att med verkställigheten häraf så länge dröjes, tills genom några års besparada, och under tiden åter för-

itälligheten af en förbättrad och på godkända teoretiska grunder anlagd hushållnings-metod.

Fond till en sådan undervisnings-anstalt erbjuder sig i det intresse af vid pafs 1050 Riksdaler, som årligen till Sällskapet kommer att ingå af Hattarpää andra halfva, efter Ahlmanska boets utredning öfriga, Köpeskillning. Med ett, högst 2 års sammanlagdt Intresse till nästnämnde belopp, kan den förelagna hemmans-handeln ofelbart verkställas; äfven som Sällskapet i de följande årens alltid lika högt ingående ränta, (att ej omnämna hemmanets egna afkastning), har säker tillgång för de öfriga omkostnader, som i början förnämligast och nödvändigt fordras vid organisationen af en slikt Läro-anstalt; hvarutöfver af sammanlagda flere hundra Riksdalers årlig behållning i alla fall och otvifvelaktigt skall återstå, att äfven till andra för Landtbruket gagneliga företag af Sällskapet användas.

C 2

Testa-

räntade Intresfen, ett sådant kapital hinner samlas, som till den förelagna större Egendoms-handeln kan erfordras. Det är af Rikets allmänna penning-ställning att förmoda, det Landt-egendomar i gemen skola efter hand falla i värde; af hvilken orsak således det ej heller synes vara ått bråska med något slags gårds-köp; helst den blifvande Lärarens och Föreståndarens danande för ändamålet, hvartill han är bestämmd, i alla fall fordrar flere års åtgärd och förberedelse; hvaremot de egentligen så kallade *Sockneskolarna* torde böra utan vidare dröjsmål, åtminstone i 2 à 3 Socknar på försök organiseras, så framt i de om Ahlmanska Testamentet väckta och än påstående tvifvel nöjaktigt slut snart kan erhållas.

Testator föreskrifver blott i allmänna ordalag, att öfriga hälften af den behållna Summa Sällskapet till disposition kan erhålla, *bör användas till nyttiga anstalter och företag i Landthushållningen, hvarigenom så väl många torftiga skola få tillfälle till förtjenst, och erhålla ett nyttigt underflöd, samt tillika uppmuntras till idoghet, som ock Fosterlandet och dess Inbyggare i gemen vinna förmån och förkofran.* Det ankommer således på Sällskapet att pröfva, hvilka slags ekonomiska anstalter kunna i längden blifva för Landet de mest båtande och förmånliga? och hvilka således på fondens bekostnad hellt och först af Sällskapet måga företagas? vid hvilken pröfning det, efter all min öfvertygelse, snart måste bekräfta sig, att af alla de mått och utvägar Sällskapet vill taga till vår Landthushållnings verkeliga och varaktiga båtand, ingen enda på långt när skall medföra det gagn, och så säkert och snörrätt leda till ändamålet, som en efter folkets lynne och behof väl inrättad *Åkerbruks-skola.*

All förbättring, den må fökas i hvad yrke eller näringsgren som helst, måste genom upplysning och undervisning förberedas. Villfarelser, ovanor och fördomar måste besegras, innan en bättre och fundare öfvertygelse kan få rum: och äfven denna bättre öfvertygelse måste stärkas och grundläggas i en ostridig egen erfarenhet. Hvilken annan väg som helst man med en tillämnad reformation ville företaga, skall nödvändigt mer och mindre mislyckas, och Sällskapet, med all sin goda vilja att leda vår Allmoge till ett klo-
kare

kare och gagneligare hushållningsfätt, hafva fluteliggen föga eller intet i hufvudfaken utträttat.

När Ynglingen deremot i den ålder, då fördomen ej än hunnit rota sig, eller vaaan blifva andra Naturen, ej allenast får undervisning och öfvertygelse om en bättre arbets-metod, utan ock, i sammanhang med en efter hans begrepp och bestämmelse afpassad teoretisk undervisning, får tillfälle att med egna ögon se fördelarna af ett klokare hushållningsfätt, samt tillika handledas och öfvas, att med förbättrade redskaper, och i en annan ordning än den vanliga, förrätta alla vid Landtbruket förefallande göromål; så skall han ej allenast med klokhet och öfvertygelse, å den jord han framdeles kan få att odla för egen del, vidtaga ett förbättradt åkerbruksfätt, utan ock fortplanta det samma på barn och grannar, som af hans råd, och framgången af hans förståndiga arbetsfätt, uppmuntrade skola långt snarare af honom, än af någon Ståndsperson, taga efterdomen i sin hushållning, och en säker grund således läggas till en efter hand allt mer och mer, äfven bland Allmogen, sig utvidgande håg, att förbättra Finlands Landthushållning *k*).

Å en sådan Sällskapet och dess disposition tillhörig egen jord verkställas äfven lämpeligast

C 3

de

k) Herr Kapit. *Gripenberg* har i anledning här af yrkat, att endast unga Bond söner, som vore berättigade att efter Föräldrarna tilltråda hemmansbruket, borde på tjenligt sätt förmås, att till denna undervisning sig infinna, då af fattiga Legodrångar ej vore den uppoffring att förvänta, att de i flere år utan lön ville

de förre kärr-uppodlingar, Testator Allmogen till undervisning och eftersyn föreslagit; då deremot de af honom likaledes förslagsvis omrörde Fors-rensningar, fynas kunna, tills vidare, från Sällskapets fida inställas.

Det

sig vid ett slikt Institut uppehålla, föresläende i ofvanberörde äfseende, att, "då Skolan komme att till "undervisning öppnas, skulle Herrar Pastor och "Ståndspersoner, i vissa bestämde Socknar, af Sällskapet anmodas, att igenom väl lämpeliga föreställningar söka förmå Sockneboerne af sine medlemmar "utse och välja en ung Bonde-son och framdeles "blifvande Husbonde, känd för beskedlighet och goda feder, godt förstånd, slit och arbetsdrift, att till "undervisning vid denna Skole sig infinna, samt att "så väl till uppmuntran som ersättning för hans uppförade tid, igenom ett sammanfatt af 8 Skill, på "hvarje Mantal, för hvart år han sig der uppehåller, "gifva honom en skålig belöning. De mesta Socknar "åro öfver och omkring 100:de Mantal, af hvilka ett "sådant sammanfatt komme att utgöra en anständig "lön. Få hela Mantals-hemman finnas; de flesta åro "halfva, fjerdedelar och derunder; afgiften blefve sådes ganska obetydelig, och med all den ögnhet som "olyckligtvis år rådande hos Allmogen att antaga så "beskaffade propositioner, hoppas man likväl att de "kunde förmås häruti ingå. Desse Lärningar borde "vid återkomsten ifrån Skolen ej allena medhafva och "till ortens allmänna eftersyn kunna uppte alla vid "Skolan antagne och brukelige redskap, helst af dem "sjelfve förfärdigade, så att de deras sammanfattning, "mekanik och nytta omständeligen och instruktift kunde beskriva, dem som det åstunda undervisa och inöfva att sådana göra och till bruk använda, utan "ock förmås att den dem underviste Hushållningsmetod i de hufvudsakeligaste delar genast vidtaga och "införa. På det den nya Hushållnings-kunskapen må "så mycket mera hos dem rotas, och flere års erfä-

Det är ock i en fådan Skole-anstalt, som skickelige Drängfogdar, Rättare och Inspektorer med fram-

”renhet hinna stadga deras öfvertygelse om nyttan, ”torde väl vara bäst, om de vid Skolan qvarblefve i ”fyra år, men under två må ingen affärdas; och då ”ändteligen första omgången Lärningar komme att af- ”gå, kunde åter ifrån andra Socknar nya i stället an- ”tagas, hvarmedelst kunskapen blefve efter vis ord- ”ning jemnt utspridd.”

Förf. instämmer gerna i den önskan, att då i fråga varande Ekonomiska Skole-anstalt framdeles kan komma i gång, åtminstone förmögnare Bönder kunde för- mås att, på egen bekostnad, låta helst dem af sina Söner, som skola blifva Husbönder, sig af samma undervisning begagna! äfven som Förf. lika med Herr Kapitenen lifligen önskar, att Socknarnes Allmoge kunde förmas, att af god vilja något till de utkorade Lärningarnas underhåll bidraga; men tviflar dock mycket om framgången af detta förslag hos en Menighet, som än länge skall hysa det envifaste miss- troende till alla nya och ifrån det vanliga hushållningsfättet afvikande inrättningar. Statsverkets bi- tråde är i denna väg än mindre att påräkna; och Bil- markska Testaments-medlen, af hvilka Herr Kapite- nen likaledes förmodat något understöd kunna erhål- las, hafva än, och torde äfven framdeles få, en helt annan bestämmeelse? Förf. ville ej heller att anstalten blefve exklusif, blott för blifvande Husbönder och hemmansägare, churu den förnämligast synes böra å- syfta deras undervisning; utan tror att äfven goda Gårdsfogdar och tjenstedrängar, likväl på omtänksam- me och förmögnare Possessionaters egen bekostnad, här både kunde och borde uppammas, som sedan, förnämligast på Ståndspersoners egendomar, blefve af förträffelig nytta. Förf. tror sig ej heller hafva skäl att förmoda, att tilloppet af lärgirige, åtminstone ej i början, skall blifva så flort, att endast åt blifvande hus- bönder plats i denna Läro-anstalt skulle böra förbehållas?

framgång skola danas, då omtänksamma Egendoms-herrar, på sin bekostnad, kunna dit förfända unga och muntra Bond-drängar, att i en rättskaffens Landtskötsel både undervisas och inöfvas, för att vid återkomsten till Herregården kunna, på fätt som vederbör, föra ett Gårds-arbete.

Till och med de Tjenste-drängar, som vid ett sådant Skol-hemman komma att arbeta för årslön, skola draga märkelig båtнад af hvad de under sin tjenstetid der fått se och utöfva, och äfven i sin mån, sedan de tjensten lemnat, bidra-ga att i Landet utsprida bättre metoder och handalag i Finska Bondens hushållning; att ej ommämna den verkan och uppmärksamhet ett sålunda be-arbetadt hemmans förmånligare afkastning nödvän-digt måste åstadkomma å den nästomkring belä-gna eller förbifarande Allmogen, och det efterdö-me man deraf småningom skall taga, att på flere ställen i Landet införa en likaledes förbättrad ar-bets-metod.

Jag har med flit föreflagit ett Bond-hemman af vanliga förmåner, och med vanliga utskylder belästadt, till det sålt, hvarpå Sällskapet borde visa, hvad hvar och en flitig och omtänksam Landtman i sin väg kan uträtta. Säterier, Rust-håll och Frälsehemman innehafva gemenligen ej allenast förmånligare dem af ålder tillydande ä-gor, utan ock hvarjehanda andra fördelar och privilegier, som Rikets öfriga skattskyldiga jord måste umbära. Den högre grad af odling och afkastning, som förenämnde privilegierade lägenhe-ter kunna bringas till, verkar således ej få myc-
ket

ket på Krono- och Skatte-bonden till hans uppmuntran, som då han får se, att ett hemman af alldeles samma natur och beskaffenhet som hans, lika få väl kan förbättras, och med måtteliga omkostnader bringas till en högre bördighet.

Flere inkast och betänkligheter kunna väl, vid första påseende af faken, väckas emot denna af mig välment föreslagna Läro-anstalt, vid hvars verkställande och handhafvande man torde förutse få många svårigheter och möjliga missbruk, att man, deraf skräm, kanske sluteligen skall mistrosta om både möjligheten och nyttan af hela företaget? Men då ändamålet, för hvilket Sällskapet hufvudsakligast nitälskar, neml. Finska Bondens handledning och uppmuntran till en både mera klok och mera driftig landthushållning, nödvändigt och i kraft af sjelfva fakens natur, påkallar en sådan åtgärd, hvilken ock derföre längst för detta hos de flesta andra Europas upplysta och för Landtbrukets uppkomst nitälskande folkslag blifvit vidtagen, och med allmänt både gagn och bifall sorgfälligt fortsett; och Sällskapet äfven, enligt framledne Asesforen AHLMANS testamentariska författning bör, så vidt möjligt är, förja för utvidgandet af nyttig upplysning bland vår Allmoge i de angelägnaste stycken af en förständig landthushållning; så tror jag Sällskapet vara så skyldigt, som berättigadt, att till fortgången af en sådan undervisnings-anstalt med allt allvare bidraga. Då slika företag annorstädes hafva haft framgång, vet jag ej, hvarföre de nödvändigt hos oss skola misslyckas? Och vill man klen-

modigt, af farhåga för hvar och en i början mötande svårighet, afstå ifrån företaget och fullbordandet af en god sak, få vore, enligt en så olycklig grundfats, bäst att Sällskapet genast nedlade hela sin befattning, och såge kallfinnigt allting hädanefter som härtills gå sin vanliga gång. Utan möda, drift och ihärdig omtanka har någon sak af vigt alldrig än blifvit uträttad; och det egnar Sällskapet, hvars verksamhet måste utvidgas med des's tillgångar, att, utan vidlyftiga omfvep och betänkligheter, vidtaga ett steg, som på en gång ger tillkänna både öfverläggning och allvare att göra något verkeligt och varaktigt för Finnska Hushållningens uppkomst 1).

För

- 1) Mot förenämnde anstalter har äfven den betänklighet blifvit uppkastad: Huruvida de i hela sin vidd må låta förena sig med Testators ändamål, då han uttryckeligen vågrat gifva de ömförmälda Sockne-lärarne boställen på Fondens bekostnad; hvaraf således lätteligen kunde dragas den följd, att äfven den till anläggande af en ekonomisk Skola föreslagna Gårds-handeln vore stridande mot hans affigter? Men då de af honom anordnade Sockne-skolar äro af en helt annan art, och af en bestämmeelse, som svårligen kunde ernås, om Pedagogerne fastades vid vissa boställen; var ett förbud af Testator, att gifva dem slika boställen, ofelbart både nödigt och välbetänkt. Men då den ekonomiska undervisnings-anstalten deremot nödvändigt måste å ett visst ställe fixeras, och till des's fullkomnande är lika oundvikligen nödigt, att teori och praxis i oskiljaktigt samband förenas; så måste man, för att vinna ändamålet, äfven nödvändigt vilja medlen, och således vara betänkt på att anskaffa en landtgård, större eller mindre, allt efter det omständigheterna kunna medgifva, för att dym-

För att åtminstone gifva anledning till den närmare underfökning jag af full öfvertygelse anfer faken förtjena, har jag trott mig böra meddela Sällskapet mina oförgripeliga tankar om verkställigheten af en anstalt, som, en gång stadgad och fullbordad, skall blifva en fruktsam plantkola för uppväxande unga och skickliga Landtbrukare bland Finlands Allmoge, och kanske tjena till anledning och mönster, att framdeles i landets öfriga provinser göra flere dylika till vårt landtbruks uppenbara fördel ledande inrättningar?

Första frågan härvid blir naturligtvis den: *Hvilka kunskaper bör man söka, att vid ett sådant undervisnings-verk bibringa de Lärlingar der kunna insinna sig?* Och den andra dernäst ej mindre angelägna: *Huru bör hela denna anstalt så inrättas, att den både i teoretiskt och praktiskt afseende svarar emot sitt ändamål?*

Att Ekonomien, såsom vetenskap betraktad, måste hafva säkra och påliteliga grunder att stödja sig uppå, är ostridigt. Dessa grunder böra sökas i Natural-Historien, Fysiken, Chemien, Matematiken och Ars Veterinaria. Men som hvarken

delt komma i tillfälle att verkställa en inrättning, som synes löfva vår Landthushållning så mycken och säker bättnad. De omkostnader Förf. hårtill föreslagit, skulle ej heller komma att utgå af den till Sockne-skolarne af Testator anvista Fonden, som för sitt påräknade behof hel och hållen, enligt Testamentets föreskrift, må användas, utan af de medel han anslagit för andra i Landthushållningen nyttiga företag, vid hvilkas disposition han ej gjort något förbehåll.

ken våra Bond-drängars mindre öfvade tanke-förmåga, eller den korta tid de kunna hafva att för sin ekonomiska upplysning använda, tillåta dem, att i förenämnde Vetenskaps-delar göra några egenteligen lärda eller grundeligare framsteg; måste väl den undervisning dem derutinnan kan gifvas, sträcka sig endast till de i landtbruket och allmänna lefvernet mest nyttiga, samt för deras fattningsgäfvu uppmärksamt afspasfide stycken, dem de, utan vidlyftig teoretisk underbyggnad, endast på det mest enkla och praktiska lätt, måga få begrepp om.

Således måste man i *Natural-Historien* innehålla med hela den Vetenskapliga klassifikationen af Naturens alster, för att lemna rum endast åt strödda anmärkningar öfver en och annan del deraf, till bruk och användande i de angelägnaste stycken af vår Landthushållning. I *Zoologien* t. ex. må Eleverna lära känna så väl de tama *husdjurens* lynne och natur, de förmånligaste fätten att sköta dem, och den nytta man af dem kan hämta, som ock de hos oss befintliga *vilda djurs* historie och hushållning, den nytta eller skada de kunna göra oss, samt de behändigaste fätten att fånga och utöda dem. Det samma gäller äfven om *fåglarna*. *Amfibiernas* och *fiskarnas* kändedom synes deremot höra till de för en Bonde mera umbärliga kunskaps-stycken; allenast man, hvad fiskerierna angår, ej förgäter de nödigaste anmärkningar till fredande af små-fisken, och de bästa fätten att inrätta hvarjehanda fiskeri-redskap. Af *Insekterna* och *maskarna* böra de känna så väl
de

de skadeliga, hvilka ej fällan, mer och mindre förderfva Bondens utfäde, gräsväxt, planteringar, fruktträn, matvaror, husgeråd och boningsrum, jemte de fäkraste medlen att förekomma deras åverkan; som ock de få i den enskilda hushållningen egenteligen nyttiga af denna djur-klafs, hvaribland *Biet*, och dels skötsel, ingalunda må förgätas.

Växtriket synes dock påkalla Landtmannens förnämsta uppmärksamhet. Han bör oundgängeligen känna åtminstone alla de för vårt klimat lämpeligaste fädesarter, ej blott till deras utseende, utan ock till deras större eller mindre fördelar, den olika jordmån de kräfva, och deras färskildta odlingsfätt. Likafå nödvändig är kännedomen af gräsflagen, så väl de bättre som fämre, till deras större eller mindre nytta i utfodringen, den olika jordmån och odling de fordra, och hvilka af dem i synnerhet förtjena att i den artificiella ängskulturen användas. De för plantagers anläggande tjenligaste växter, såsom ock i träd- och kryddgårds-skötseln allmänna förekommande träd och buskar, så vilda, som fruktbarande, med hvad vid deras uppdragande och ans hufvudsakligast kan vara att iakttaga, hvarjehanda skid- och rotfrukter, med flere andra i hushållningen och matredningen mest gagneliga växter, må ej heller förbigås; äfven som af vildtväxande örter de i synnerhet förtjena att kännas, och med Finska namn betecknas, som äro af någon färdeles medicinsk nytta för menniskor eller boskap; likaledes färgväxter, och fädana som i missväxt-år kunna tjena till nödbröd, hvaribland Islands-mos-

fan,

lan, och desfs beredning till en sund och välfmakelig spis, påkallar en egen uppmärksamhet.

Mineralogien åter bör gifva Lärningarna säker kännedom af de förnämsta jord-arterna, och sät tet att pröfva och urskilja dem, ockfå i deras fle-rehanda blandningar; äfven som en Landtman bör lära känna de allmännaft hos öfs förekommande, och i ett eller annat ekonomiskt affeende nyttiga ften-arter, hvaribland kalk-stenen och desfs rätta behandlande vid kalk-tillverkningen, ingalunda må glömmas. Bland Metallerna äro jern- och koppar-malmerne de nödvändigaste i vårt land att känna; dock hufvudsakligast de förra, antingen de då finnas i berg eller i fjöar och myror, jem-te korta underrättelser, huru de höra pröfvas, smältas, och till brukbart jern förvandlas.

Med undervisningen i de egenteligen så kal-lade Fysiska och Chemiska Vettenskaperna måste man, för ofvan anförde orfaker, gå än sparsam-mare till väga, ehuru ockfå nyttig en grundeli-gare insigt i desfa kunskapsdelar kunde vara för en mer upplyft och tänkande Landtbrukare. För våra Bönder deremot synes det i denna väg vara nog, då man ger dem några allmänna begrepp ur Mekaniken, kanske med anledning af *Polhem's* bekanta Mekaniska *abc*, om häfstängen, viggen, blocket, domkraften, vindspelet, äfven som om grunderna till qvarnars, kärrors, plogars, och an-dra Landtmanna-redskaps förståndiga sammanfätt-ning; förklarar för dem hvad vid afvägningar och vattuledningar nödvändigast kan vara att iaktta-ga, samt handleder dem att känna, huru öl- och bräna-

brännvins-profvare böra nyttjas. Visfa stycken af Meteorologien, med bifogad underrättelse om luftens, varmens och köldens färskilda verkningsförmåga på kropparnas antingen utvidgande eller sammandragning, eldtäders inrättning till möjliggen största vediparing, vattnets upplösning i dunster, o. f. v. jemte det enklaste af läran om Barometrar och Termometrar, något om Magnetén och i synnerhet om Elektriciteten, för att kunna gifva dem begrepp om åskan och åskledare, m. m. singe väl ej heller gerna förbigås; helst en sådan kännedom af Naturen tillika sannolikt skulle hjälpa dem af med mycken bland vår Allmoge än rådande vantrö och vidskepelse.

Om de, mer genom några korta och enkla regler, samt praktisk handläggning, än enligt strängt *Chemiska* grundsatser, ytterligare lärde sig att pröfva och urkilja färskilda slags vatten, och i synnerhet skiljaktiga jord-arter, känna de bästa metoderna vid Pottaske- och Saltpetter- Harts- och Terpentin, Tjåru- och Kimröks- samt Tegel-tillverkningar- äfven som hvad vid deras vanliga hushålls-värf i bakning, bryggning, brännvins-bränning, smör-kärning och ost-görning, färgning, läder-garfning, o. f. v. kan vara att hufvudsakligast iakttaga; så torde hela deras kunskap i *Chemien* kunna inskränkas inom nästnämnde gränser?

Lika måttelig och inskränkt måste äfven den *Matematiska* undervisningen blifva. Då de af *Aritmetiken* lära sig att räkna quatuör Species, och något af *Regula de Tri*, känna en enkel bokfö-
fö-
ring

föring öfver inkomst och utgift i ett hushåll, och desutom fatta grunderne för ytors och solida kroppars beräkning; samt af Geometrien och Landtmäteriet få mycket, som fordras för att med ked eller rep kunna uppmäta, och i visfa tegar, tunne- eller kappland, skifta ett jordstycke, förstå en Geometrisk Karta, samt, något få när åtminstone, pröfva och kontrollera en Landtmätareförrättning, så må man vara nöjd med deras framsteg i denua kunskapsgren.

Högst nyttigt och angeläget ändteligen vore det äfven för våra Landtmän, att erhålla undervisning om de allmänna *Boskaps-sjukdomar*, så väl till deras kännemärken, som botemedel och öfriga behandlingsfätt, i hvilken väg så mycken okunnighet, fördom och vidskepelse än råder hos vår Bonde, hvars dyrbaraste egendom likväl ofast är hans ladugård, men den han icke desto mindre, oförståndig och handfallen, så forglöst lemnar till rof för hvar och en både tillfällig åkomma, och allmännare härjande boskaps-pest.

Sedan nu Eleverna i alla förenämnde Lärdomsstycken förvärfvat sig de infigter, hvars och ens fattnings-gåfva och vettgirighet kunnat medge, må undervisningen i den egentliga *Landbruks-Vetenskapen* företagas, enligt den Handbok Sällskapet förmodeligen snart för vår Allmoge till detta behof lærer utfärda; till hvilken Lärobok dock än som ett Bihang synes böra fogas någon kort underrättelse om *Skogs-skötseln*, i hvilket sistnämnde angelägna stycke af vår Landthushållning Sällskapet likväl i sin om samma Läroboks för-

författande utgifna Kungörelse ej äskat någon egentelig undervisning.

Men under det man såledesöker bibringa våra unga jordbrukare de för dem i deras yrke nyttigaste och nödvändigaste kunskaper, må man ingalunda glömma deras *Seder*, och den kärlek de böra hyfa för *Religionens* heliga grundsatser, utom hvilka all annan vishet, och alla öfriga jordiska fördelar, i det hela så föga båta ofs. Jag tar det väl för afgjordt, att de vid sin ankomst till Skolan känna på vanligt fätt sin Christendom; men dels för att allt djupare i minnet fästa hvad de i den vägen lärt, dels för att utvidga och reda deras begrepp i Salighets-läran, blir det nödigt att, åtminstone någon timma hvarje Söndag, tala med dem öfver desla angelägna ämnen, för att dymedelt stadga deras vörndnad för Gud, för Religionen, för Öfverhetens bud och Medborgares rättigheter, visa hvad nära samband det är emellan en sann Gudaktighet, och flit och idoghet i hvars och ens jordiska arbete, lifva deras känsla af samvete och plikt, och framför allt tillika uppmuntra dem till en glad och villig utöfning af Christendomens gudomliga föreskrifter.

Utöfver den kunskapskrets jag sålunda bjudit till att utstaka, lärer man i den af mig föreslagna Åkerbruks-skolan hvarken kunna eller böra sträcka den allmänna undervisningen? Fastmer torde mången påstå, att jag redan fordrat för många och för svåra förberedelse-kunskaper af våra till begrepp och eftertanka gemenligen så slätt inöfvade, och för den praktiska delen af Landbruks-

vettenskapen egentligen bestämde Bond-gosfar, som, ju mer man på en gång vill lära dem, skola lära desto mindre, och således förfela ändamålet af sin vistelse vid denna undervisningsanstalt *m*)? Till Sällskapets upplysta pröfning öfverlemnar jag emellertid att antingen inkränka eller utvidga de gränser för undervisningen jag föreslagit; äfven som jag förmodar, att hvar och en förständig Lärare, under utöfningen af sitt kall, bäst skall kunna se och erfara, hvad hans Läringar måga vara i stånd att bära, eller ej, och derefter sedan villigen lämpa vidden och metoden af sina föreläsningar?

Sedan Sällskapet, efter moget öfvervägande, närmare bestämt, hvad och huru mycket af de egentligen så kallade hjälp-vettenskaperna borde i den

- m*) Bland dem, som yttrat en sådan farhåga, är och Herr Kapit. *Gripenberg*, byars i detta afseende gjorda anmärkning förtjenar att hel och hållen anföras: "För min del håller jag före, att ju enklare denna "undervisning kunde anställas, ju mera den teoretiska "kunde riktas åt Bondens yrke och med den praktiska "förenas, desto mera bidroge den till ändamålet som sö- "kes, neml. egentligen att bibringa kunskap i Hus- "hållningen. Utan tvifvel skulle vårl Bondens begrepp "mera städas och upplysas igenom förvärfvad inligt uti "Historien, Geografien, Geometrien, räkna, föra Bok, "skrifva till stil och sammanfattning, kännedom af La- "gar och Författningar och de deruti stadgade un- "derfäteliga och medborgerliga skyldigheter och rätt- "igheter: men om desfa kunskaper skola verka till "hans gagn och förädling, så de ej vara alldeles in- "skränkta eller superficiela: handledningen dertill skul- "le borttaga mycken tid för den undervisning, som o- "skiljaktigt hörer till den i jorden arbetande Bondens

den nya Ekonomiska Skolan föreställas, vore det ändteligen i flere affeenden högst nödigt, att en *Lärobok* både på Svenska och Finska språken författades, som innehölle åtminstone utkastet till föreläsningarna öfver alla desä färskildta lärdoms-

”behof, och som endast lärer vara Sällskapetets föremål? De antagande Eleverne borde vara emellan 18 och 30 års ålder, det vill låga deras raskaste arbetsålder, då de som bäst behöfde vänjas till flitig, och förtruten, ifrig och ihärdig arbetsfahmet utan skonsmål; en egenskap hos folket här uppe i landet nog saknad. Att i en sådan tidpunkt, igenom dageliga föreläsningar ifrån morgon till qväll, för hela den kallare årstiden förfätta dem uti en beqvämligare lefnad, som så litet kommer öfverens med en idog Bondes yrke, och dermed fortfara i fyra år, fruktar jag hade mindre förmånliga följder, och vore att tillskapa något kanske slugare fast ej alltid fundera länkare, men mindre dugeliga arbetare. Af sådan anledning hemställer jag, om icke föreläsningarne kunde minskas till endast tre månader af året, neml. December, Januari och Februari, och då ej mer än 4 timmar två dagar i veckan. Den öfriga tiden förmodar jag nogsam kunde användas på ett sätt, som tjente både till nytta och praktisk undervisning, såsom till Gødsel-ännens samling, blandning och beredning, Lin och Hampas rengörning, Terpentin, Harts, Kimrök, Pottaske, Saltpetter och Tjåru dels tillredning, dels ämnens anskaffning, Handsågens bruk till mångfaldiga behofver, Slöjde-ännens anskaffande m. m. För öfrigt torde igenom uppbyggeliga och muntande samtal och förklaringar vid alla förefallande tillfällen och göromål, deras begrepp kunna upplysas, redas och ledas till erforderlig grad af hyfsning och all för dem nödig teori.”

Förf. har i anledning af desä erinringar trott sig böra tillstyrka K. M. Sällskapet att, åtminstone i bör-

ämnen, och det så enkelt, begripligt och populärt, att Eleverna, sedan de en gång lemnat Skolan, deraf måtte hafva en fäker och lätt fattlig hjälpreda att framdeles erinra sig, hvad de under sin läro-tid omständeligare af sin Lärare fått höra och inhämta.

Men än återstår otvifvelaktigt det viktigaste stycket af hela förslaget att öfverväga och utreda: Huru neml. denna ekonomiska Läro-anstalt så må inrättas, att den både i teoretiskt och praktiskt afseende kan svara emot sitt ändamål?

Första uppmärksamheten fäster sig naturligtvis vid den person, till hvars vård och öfverinseende ett sådant Läro-verk skall anförtros, och hvilken jag äfven förmodar, åtminstone i början, så länge ej Lärningarnas antal är desto större, ensam skall kunna hinna med all den befattning jag af honom ville äska?

Det förstås af sig sjelf, att han, utan stadga och renhet i sina seder, bör äga ej allenast en sä-

jan, inskränka det vetenskapliga af den ekonomiska undervisningen inom trängre gränser, än han dem i det föregående uppgifvit, och att således låta Eleverna *läsa* mindre, och *verksätta* mer. Att likväl blott under de 3 egentliga vinter-månaderna samsätta dem med läsning, synes åter på andra sidan vara något för litet? Efter Förf:s tankar kunde ån derutöfver åtminstone vissa tider af November och Mars månader äfven å läse- och skrif-öfningar användas. En klok Föreländare lämpar sig dock härutinnan ofelbart efter omständigheterna, så att man ej synes behöfva med några allmänna reglor sådant i förväg nogare uttaka.

fäker och grundelig kunskap i alla de stycken, hvaruti han framdeles skall sina Elever undervisa, jemte håg och fallenhet, att på lämpeligaste sätt bibringa dem dessa kunskaper; utan ock en praktisk erfarenhet åtminstone i de viktigaste delar af vår Landthushållning. Han bör vara Finska språket så mäktig, att han både i tal och skrift kan sig väl och redigt deruti uttrycka, känna Finlands färskilte Provinser till deras olika natures-förmåner och hushållningsfatt, samt genom erfarenhet och umgänge vara bekant med folkets lynne, fördomar, hemsleder och hvarjehanda näringsfång.

Till dessa kunskaper måste han handledas och bildas, ej blott genom studier och bokläsning, utan ock genom en noga och grannlaga uppmärksamhet å skickliga Landthushållares af både teori och erfarenhet godkända fatt att sköta sitt landtbruk, och, hvad än önskeligare vore, genom egen utöfning af hushålls-vetenskapens föreskrifter, genom ekonomiska refor både i Sverige och Finland, och ändteligen genom ständiga umgängen och samtal med erfarna och för sitt yrke nitiska Landtbrukare, så af Ståndspersoner, som bland sjelfva Menige Man, i hvars krets man kanske oftare än det i allmänhet förmodas, träffar upplysta och tänkande män, som, genom en långlig erfarenhet och handläggning vid Landtmannarbetet, kommit till resultat, hvilka undfallit den mer upplysta och teoretiska Landthushållarens uppmärksamhet.

En man med alla desfa infigter och egenka-
per. torde väl ej vara så lätt att påfinna; men
antingen bör han vara sådan, eller ock är det
bättre att alldeles umbära honom. Jag misströ-
star likväl ej om möjligheten att anskaffa, eller
åtminstone imåningom bereda en sådan Lärare,
allenaft han vid den post man ämnar honom,
kan erhålla nödig bergning, och desutom utfigt
för framtiden till någon än bättre och förmånli-
gare utkomst. Det torde således ej vara för högt
tilltagit, om jag såsom års-arfvode för honom i ett
för allt förefår 300 Riksd., utöm fria boningsrum,
med ved och värma, mjölk till husbehof, och
något smått dertill af trädgårdens afkastning? Fin-
ge han derjemte Kongl. fullmakt, med karakter
t. ex. af Lektor, Öfver-Inspektor, Ekonomie-Di-
rektör, o. s. v. jemte förfäkran om befordran ef-
ter viss tjenstetid till någon förmånligare för ho-
nom lämpelig beställning, sedan han till Sällska-
pets nöje, och med Allmänhetens bifall, det ho-
nom anförtrodda Läroverket väl förestått, så tvif-
lar jag ej derpå, att ju flere skicklige personer
torde sig till en sådan tjenst anmäla, då Sällska-
pet vore i tillfälle att bland dem välja den skick-
ligaste, som, med det understöd Sällskapet kunde
finna för godt att honom bevilja, ej allenaft vid
Akademien i Åbo, samt Veterinär-Skolan i Ska-
ra, kunde fortsätta de för hans blifvande yrke
nödiga studier, utan ock genom refor, så väl
i Sverige som Finland, fullkomna sina infigter bå-
de i Natural-Historien och den praktiska Landt-
hushållningen, till hvars utöfning han sluteligen
kunde föka sig tillfälle hos någon större Posse-
sio-

konat och skicklig Landtbrukare i Finland, som förmodligen gerna i sådant ändamål skulle emottaga, och ett eller annat år öfver hos sig behålla, en man af så beskaffade partier, och sådan beflämmelse?

Då Sällskapet ändteligen funne tiden vara inne, att till Allmänhetens tjenst öppna Skoleinrättningen, borde den till handhafvande deraf beflämde personen, sedan han offentligt, och till hans blifvande yrke lämpadt förhör i Sällskapet undergått, hos Kongl. Majt i underdånighet anmälas till den omförmälta fullmaktens erhållande, samt derpå förfes med en omständelig Instruktion eller Reglemente, i afseende så väl å undervisnings-verket, som hemmans-förvaltningen, öfver hvilka begge stycken gemensamt han kommer att hafva det högsta öfverinseendet.

Så väl genom månadteligen till Sällskapet ingifvande räkningar och berättelser, om hvad hvarje dag både i och utom Skolan blifvit förrettadt, som vid årligen, i några af Sällskapet der till Deputerade Ledamöters närvaro, anställande Examina och besigtningar, kommer han att för sin förvaltning redovisa; äfven som att ställa sig till efterrättelse, hvad Sällskapet, i anledning af sådana föregående underfökningar, kan finna för godt att, för verkets bestånd och förköfran, framdeles till efterlefnad fastställa.

Skulle han, emot förmodan, befinnas försumlig och efterlåten i sina skyldigheters fullgörande, eller ock egennyttig och oredlig vid gårdens

och dess reventuers förvaltning, och han på ske-
 ende erinran och varning härutinnan ej vill låta
 sig rätta, skiljer Sällskapet honom, utan vidare
 omsvep och rättegång, vid en beställning, som
 han få illa förestår, hvilken derpå genast med nå-
 gon värdigare och bättre kvalificerad man kom-
 mer att besättas; börande således Sällskapet i tid
 vara derpå betänkt, att alltid hafva i beredskap
 någon skicklig man, som vid den tjenstgörande
 Lärarens afgang eller befordran till någon annan
 bättre lägenhet, kan vara i tillfälle, att den ef-
 ter honom ledig blifvande platsen genast intaga n).

Till

- n) I anseende till både mängden och vigten af de en slik
 Föreståndare eller Lärare förslagsvis ålagde skyldig-
 heter, har Herr Kapit. *Gripenberg*, på följande skäl
 yrkat, att antingen den föreslagna arbets-ordningen
 måtte ändras, eller ock åtminstone emellan 2:ne per-
 soner fördelas. "Att om förmåren," lyda hans ord,
 "vara dageligen och stundeligen närvarande, både för
 "eftersyn och den praktiska undervisningen, såsom o-
 "undgängeligen fordras, så framåt åfystad nytta skall
 "kunna förväntas: att vinter-månaderna hvarje Söck-
 "nedag åtta timmar om dagen hålla föreläsningar, (de
 "öfriga timmarne åtgå nogsam till sitiga besök i
 "Stall och Ladugård, till öfverläggningar med Fog-
 "de, Hushållerska och Deja, till Räkningars, Dags-
 "verks-journals, Månads-rapporters och Korrespon-
 "densens förande): att ännu dertill alla Söndagar va-
 "ra bunden och ockuperad; att således icke åga nå-
 "gon tid för egen räkning, antingen till enskild hus-
 "hållnings besörjande eller recreation, göra eller ta-
 "ga besök; att sålunda vara utestångd ifrån nöjet af
 "umgänge med alle andre menniskor, ån de vid Sko-
 "lan sig uppehållande Bonde-gosfar, som blefve
 "det enda och snart tråkiga sällskap, tyckes blifva
 "svårt, ett tvång och en tröttsam lefnad, som jag

Till en början, och intill dess man om verkets fortgång hinner inhämta närmare erfarenhet, torde det vara rådligast, att ej sträcka Lärlingarnas

D 5

nas

”fruktat ingen lärar vilja underkasta sig, under hvad
 ”vilkor som helst. I anseende härtill, och om Sällska-
 ”pet med ogillande af hvad jag emot en sådan vid-
 ”sträcktare vetenskaplig undervisning och dermed för-
 ”knippade trånga föreläsningar anmärkt, skulle anse
 ”nödigt att utvidga sin omtanka till Finska Allmo-
 ”gens hyfsning och upplysning, jemväl utöfver hvad
 ”egentligen till Landthushållningen oundbärligen hö-
 ”rer, så kan jag ej annat än finna för en nödvändig
 ”följd, att tvenne Lärare måste antagas.”

”Om Sällskapet vore lyckligt nog att finna en man af
 ”omförmålde beskaffenhet, som ville åtaga sig styrel-
 ”sen af detta verk, med åtnjutande af 300:de Riksd.
 ”årlig lön, anfåge jag för min del honom vara allt-
 ”för lätt fången, och ej en gång skäligen betald.
 ”Hvar och en någorlunda ängelig ung Skrifvare hos
 ”en Domare, kan med långt mindre kunskaper, min-
 ”dre möda, mindre ansvar, och under mycken både
 ”beqvämighet och ledighet, räkna på deremot svaran-
 ”de förtjenst, i synnerket då jag äfven beräknar ma-
 ”ten: manne man då kan vänta eller begära, att en
 ”man, som först med möda och kostnad förvärfvat
 ”sig grundeliga insigter i vetenskaper; som sedan i-
 ”genom resor och erfarenhet befordrat deras utveck-
 ”ling; som måste redan vara kommen till stadgad ål-
 ”der och mogenhet; och som skall hafva färskildta
 ”härtill behöfveliga ej allom gifna egenskaper, låter
 ”sästa sig till en post förenad med ansvar, trånga
 ”och ej synnerligen roande göromål, hvarvid han har
 ”så knapp utkomst, och hvarifrån ej mycket gynnan-
 ”de utflugt visar sig för honom till befordran och lyck-
 ”ligare omfländigheter; ty hvilken väg kan han egen-
 ”teligen för sig se gin och öppen, då han är utom
 ”alla publika verk, och då han är afskild och blir så
 ”godt som afvand ifrån alla till Embetsmannas-klas-

nas antal utöfver Sex, af hvilka ingen finge vara under 15, och ingen öfver 30 års ålder, hvilka vid gården skulle erhålla fria boningsrum och fängkläder, jemte i landet vanlig husmanskost, emot förpliktelse att om sommaren, utan någon färskild derföre erhållande betalning eller dagspenning, deltaga i gårdens arbete, så ofta de dertill påkallas, samt att för öfrigt sjelfve beitä sig kläder och öfriga förnödenheter. Men de som med egen kost, eller emot någon wifs derföre i konstant erläggande års-afgift, vilja sig till undervisnings erhållande vid detta Läro-verk infinna, emot-

”fen hörande göromål? Detsutom är frågan, om ofta
 ”inträffande ombyten åro för verket förmånlige, eller
 ”om icke nyttigare blefve att söka bibehålla en en-
 ”gång anträffad skickelig person? Således, om detta
 ”en gång får utgöra ämnet för Sällskapets öfverläggn-
 ”ningar, hoppas jag Sällskapet med afseende uppå
 ”ändamålet wigt, icke genom för strång sparsamhet
 ”hindrar des fullbordan.”

Förf. som blott af farhåga för en allt för dryg och kostsam Stat vid den nya Läro-inrättningen, ej vågat föreslå flere än en Lärare att börja med, önskar dock gerna, att K. H. Sällskapet måtte komma i tillfälle att fåta all uppmärksamhet vid hvad Herr Kapit. *Gripenberg* med så mycket skäl dervid anmärkt. Hinner det hufvudsakliga af Anstalten först bringas till verkställighet, kan ock med tiden blifva utväg för des vidare fullkomnande och utvidgning, och arbetet, enår så behöfves, fördelas emellan 2:ne Lärare; hvaraf Inrättningen äfven kan draga den fördel, att om endera af dem af sjukdom, eller annat laga förfall vore hindrad att undervisningen eller öfverinseendet af gårds-arbetet besfrida, den andra då emellertid vore genast till hands, att åtminstone om de angelågnaste göromålen tills vidare besörja.

mottagas till obestämmt antal, utan att de för en sådan undervisning hafva att någon betalning erlägga; endast med förbehåll, att de i utarbetet sommartiderna deltaga med alla andra Skolans Elever, utan rättighet att derföre något särskildt arfvode fordra; Ståndspersoners barn från denna arbets-skyldighet kanske undantagna, i händelse sådana, i afseende å den teoretiska undervisningen, skulle sig vid i fråga varande Läro-verk inställa?

De som åstunda att af denna Läro-inrättning sig begagna, anmälas i Sällskapet, försedde med vederbörliga Preste-bevis om sin ålder och insigt i Christendomen, äfven som om beskedligt och sedigt uppförande; hvarpå Sällskapet sig i vanlig ordning utlåter, om, och på hvad vilkor, den ena eller andra må antagas? Under 2, och öfver 4 år, må ingen vid Skolan förblifva. Skulle vid anställande års-Examen någon af Eleverna befinnas vara antingen så trög till begreppet, och ohäglam att lära, att inga vidare framsteg af honom kunna vara att förmoda, eller ock så vanartig till sina seder, att de öfriga Lärningarna kunde löpa fara att af honom förderivas, skiljes han genast vid Skolan, för att lemna plats åt en bättre artad yngling.

Ifrån den tiden om hösten, då marken så tillfryser, att man ej mer kan röra i jorden, börjas de dageliga Lektionerna, ifrån kl. 7 om morgonen, och fortfättas till kl. 5 e. m. 2:ne middags-timmar undantagne. Hvarje Lördag repeteras och examineras i hvad veckan öfver föreställt

ställt blifvit, och om Söndagen kateketiferas öfver Christendomen och lefnads-plikterna. Qvärlar och mornar användas till flitiga och uppmärksamma besök i stallet och ladugården, samt de öfriga timmarna till öfning i hvarjehanda slöjdearbeten, såsom smida, snickra, svarfva, göra hjul och andra vid Landtbruket erforderliga åkdon och redskap, förfärdiga allehanda för anspannet till den vanliga kör-redskapen nödvändigt fadelmäkararbete, göra skor, binda not, o. s. v. så att den nationella ofreden, att handfallen och fysiolös tillbringa de långa vinter-qvällarna, åtminstone ej vid detta Läro-verk må få inrota sig. För att få mycket mer uppmuntra Eleverna till skicklighet och flit i desla slags yrken, borde ej allenast allt hvad de sålunda på desla mellantider förfärdiga, tillhöra dem, såsom deras enskilda egendom, utan ock lämpeliga belöningar desutom utfattas för dem, som vid de årliga Examina kunde framvisa de flesta och bäst förfärdigade slöjdearbeten; äfven som det till Lärningarnas inöfvande i slika göromål vore nyttigt, att ej allenast Drängfogden, utan ock Torparne på gården, vore derutinnan så kunnige, att de, emot någon derföre erhållande drickspenning, kunde gifva Eleverne i den vägen både undervisning och handlag. Men stode ej denna slags högst nyttiga undervisning genom nästbemälde personer att erhålla, måste väl en färskild och för detta yrke skickelig Redskapsmästare anskaffas, som på mellantiderna kunde lysfölättas med åtskilliga andra vid gården förefallande Timmerkarls- eller gröfre Snickarearbeten, eller vid fisket, i trädgården, o. s. v.

Så snart åter det egentliga jordbruks-arbetet om våren kan börja, och in på fena hösten fortfara, bör dem lemnas tillfälle att lägga hand vid alla i ett gårdsbruk förefallande göromål, hvarjemte redskapens både sammanfättning och fördelar, tillika med rätta handgreppen och grunderna till den vidtagna arbets-metoden, måste af Läraren få tydeligen för dem förklaras, att de finna sig öfvertygade om företrädet af det vid gården brukeliga, ehuru för dem kanske ovana arbetsfättet, framför det vanliga, samt de fel under hand anmärkas eller rättas, som de otvifvelaktigt i början skola begå, tills de småningom hinna vänja sig vid ett bättre handalag. Två à 3 dagar i veckan, i synnerhet då regn och oväder inträffa, synas emellertid, äfven sommar-månaderna, både böra och kunna användas till de vanliga Lektionernas fortsättande, med särskild uppmärksamhet åt de olika vid hvarje årstid i åkerbruket, ängs- och trädgårds-skötseln, husbyggnader, med flere andre i Landthushållningen förefallande göromål.

Under det Läse-öfningarna sålunda året öfver mer och mindre träget fortfara, må Skrif-öfningarna ingalunda försummas, utan Eleverna hvarje Lektions-dag tillhållas, att så väl bilda och förbättra sin handstyl, som ock att öfva sig i författandet af korta skrifteliga utkast i hvarjehanda för deras yrke och tanke-förmåga passande ämnen; hvaraf de vid mångfaldiga tillfällen i sammanledningen skola draga den väsendteligaste nytta; att ej här ytterligare omröra den färdighet de borde

de förvärfva sig att föra en kort jurnal öfver dageliga göromål, äfven som ett enkelt Hushållskonto öfver inkomst och utgift, hvarom jag redan i det föregående korteligen erinrat.

Emellertid, och oaktadt få många flerfaldiga göromål kunna vara att sköta, skola dock visfa mellantider och lediga timmar förefalla, såsom i synnerhet å Sön- och Helgedagar, samt hvilostunderna å arbetsdagarna om sommaren, då Eleverna på egen hand skulle kunna lysfelfätta sig med någon för dem tjenlig och nyttig läsning, allenast dem anskaffades böcker, som vore lämpade efter deras begrepp och deras behof. I sådant afseende borde genom Sällskapetets förforg först en Läfebok för Menige Man på Finska språket föranstaltas, som innehölle dels Bibliska, dels andra uppbyggeliga och moraliska Berättelser, Fabler och Santal i hvarjehanda nyttiga ämnen ur Naturkunnigheten, Fysiken, Historien och Sedoläran, tjenliga att både städa och upplysa deras förstånd, och att tillika böja deras hjerta till kärlek för dygd och en sann Gudsfruktan.

Dernäst vore det Sällskapetets omsorger ej mindre värdigt, att gifva vår Finska Allmoge ett kort Sammandrag af de allmänna Stadgar, som bestämma Bondens borgerliga skyldigheter och mångfaldiga utgifter så väl till Kronan och Staten, som till Kyrkan, Presterskapet, Soldaten, Landtmätare, m. fl. andre högre och lägre Tjenstemän; — äfven som ett systematiskt utdrag ur de förnämsta än gällande ekonomiska Författningar, färdeles i afseende å Landtbruket, och våra dermed så nära sam-

sammanhängande Storskiften. Okunnig om alla desä mångfaldiga Förordningars innehåll, är Bonden, ehuru i det hela oskyldig, dock mer än en gång blottställd för vådan att behandlas som Lagbrytare, att ej i laga ordning sjelf kunna bevaka sin rätt, och att således blindtvis nödgas kasta sig i händerna på oredliga och egennyttiga Sakförvaltare. Hade han deremot tillgång till en Lagsamling på modersmålet af nästomförmäld art, den han med egna ögon kunde läsa, och med vanligt mennisko-förstånd begripa, så vore många oredor, många onödiga procesfer, mycken förlorad kostnad och tidspillan förekomme, och Landtman- nen skalle hellre, till sin och Statens stora fördel, uppoffra den tid åt sitt jordbruk, som han nu förgäfves, och ofta i liderlighet, förnöter på kostsamma resor till Domare, Fogdar och Advokater, vid Härads- och Lagmans-Ting, Ägodelnings- och Syne-Rätter, med flere dylika för hans pung och seder lika vådeliga sammankomster. En sådan föreslagen Lagsamling vore derföre lämpelig att hafva till hands äfven vid Åkerbruks-Institutet, der Lärningarna vid lediga stunder vore i tillfälle att densamma för sig sjelfve genomgå, och sålunda familiarisera sig med Författningarna, dem de som jordbrukare, och kanke äfven som blifvande jordägare, framdeles ovilkorligen böra åtlyda.

En eller 2 dagar i hvarje sommar-månad i från Maj till och med-Oktober bör Läraren, med alla Eleverna, göra till fots exkursioner kring gårdens så in- som utägor, äfven i skog och af-
lägs-

lägsnare utmarker, för att derunder gifva dem tillfälle, att ej allenast få mycket bättre lära känna de i Hushållningen och allmänna lefvernet nyttigaste växter, jord- och sten-arter, utan ock, att med förstånd urskilja de få till åker som äng, eller beteshagar och nya torp-anläggningar, tjenligaste uppodlings-marker, ge förslag till hvarjehanda förbättringar å de redan under gården inhägnade ägor och lägenheter, pröfva möjligheten och utvägarna att afleda vattnet ifrån sankt ängar, kärr och insjöar, biträda för öfnings skull vid afvägningar, samt vid en och annan inhägnads geometrisk affattning, utmärka i skogen det för hvarjehanda behof tjenligaste slöjde-virket, och, med ett ord sagdt: lära och öfva sig, att alldrig tanklöft, utan med en alltid vaken och lysflosatt uppmärksamhet, öfverfara den mark man till bruk och disposition erhållit.

En gång hvarje år i slutet af Juni, eller början af Juli månad, anställes med Eleverna på den dag af Sällskapet dertill bestämnes, och som i Sockne-kyrkan Söndagen förut kungöres, ett offentligt förhör, i närvaro af 2:ne ifrån Sällskapet dertill deputerade Ledamöter, hvilket förhör äfven ortens få väl Allmoge, som Ståndspersoner äga rättighet att bivafta, då Lärlingarna komma att göra redo få väl för hvad de året öfver läst, räknat och skrifvit, som för den insigt och färdighet de både i de egenteliga Landtbruks-görö-målen, och äfven desutom i hvarjehanda Slöjdeyrken hunnit sig förvärfva, då de skickeligaste, flitigaste och beskedligaste erhålla ej allenast offen-
teli-

teliga loford och uppmuntringar; utan ock lämpeliga, efter hvars och ens flit och framsteg afpafsade, belöningar:

Vid samma tillfälle öfverfes äfven af Deputerade Föreståndarens års-räkning; tillika med all gårdens åbyggnad och Inventarier, äfven som i synnerhet alla gården underlydande in- och utägor, för att erfara hvad under årets förlopp kan vara tillgjordt till deras förbättring, och huru vida man hunnit med föreskrifna nya uppodlingar. I samråd med Föreståndaren göres derpå utkast till nästa års arbete, och de dels förbättringar, dels uppodlingar och byggnader, som derunder komma att företagas; hvaröfver vederbörligt Instrument författas, som af Deputerade, jemte vidfogad berättelse om förloppet af hela förrättningen, till Sällskapet inlemnas, och derpå af Sällskapet underfökt och godkändt, kommer att tjena till rättelse för nästa års på samma sätt och i lika ordning skeende revision.

För att få mycket bättre befordra framgången af undervisningen vid denna, på nästomförmäldt sätt organiserade, Läro-anstalt; blir äfven nödigt, att under hand dit förskaffa ett efter behofvet lämpadt Naturalie-Kabinett, innehållande hufvudsakligast de naturens alster, som för Lärningarne äro de angelägnaste att känna, deribland äfven hvarjehanda lädes-arter, och andra i Landt-hushållningen nyttiga frön; prof på de bästa forter lin, hampa, humla, potäter, m. fl. hvarjehanda torra och till flöjde-arbeten tjenliga trädslag, rötter, o. s. v. längstotter, kådor, oljor, med

med flera andra preparater, som för en Landthus-hållare kunna vara nyttiga att känna; desutom några för den praktiska Landtbrukaren i synnerhet nödvändiga Fysiska, Chemiska och Matematiska Instrumenter; ett litet förråd af några vid de Chemiska försöken behöfliga salter, syror och andra reagentia; äfven som af de mot förefallande Boskaps-sjukdomar bäst bepröfvade läkemedel (och kanske dertill ett litet Hus-Apotek för Lärningarnas och öfriga Gårds-folkets behof?), en samling af modeller å de vid Landtbruket förmånligaste maskiner, redskap och kördon, eller hvad än bättre vore, alla desla stycken, kanske af Eleverna sjelfva, under Lärarens tillsyn, efter gifvit modell, i stort eftergjorde; flerehanda Timmermans, Snickare, Svarfvare, Sadelmakare och Smeds-verktyg; samt ändteligen ett litet Hand-Bibliotek till Lärarens tjänst, för att lätta de främsteg han dageligen äfven för egen del bör göra i de för hans yrke gagneligaste vetenskaper; hvartill som ett bihang, och med afseende å Lärningarnas behof, kunde fogas de få för dem lämpeliga Finska böcker vi hafva att tillgå, och kanske äfven för en eller annan vettgirig ynglings enskilda undervisning; ett par Glober och några Land-kartor, åtföljda af de i Tabellarisk form bragta Geografiska och Historiska underrättelser, dem jag redan i det föregående för Barna-skolarne föreslagit?

Sedan jag sålunda korteligen anfört det förnämsta af hvad jag ansett böra vid den föreslagna Åkerbruks-skolan i undervisnings-vägen företagas, återstår det endast, att i lika korthet upp-
ge

ge mina tankar, huru och på hvad sätt det vid gården, och äfven för Elevernas inöfvande nödiga Landtbruks-arbetet få må inrättas, att (oberäknade de färskilte omkostnaderne å Läro-verket), hemmans-afkastningen för öfrigt; och så snart de nödvändigaste byggnader och ameliorationer först och småningom hunnit förrättas, ej allenast må förslå till klarerande af gårdens årliga utgifter, utan ock derutöfver gifva en årlig behållning till Läro-verkets understöd.

Så snart handeln om ett sådant hemman jag i det föregående föreslagit, blifvit afslutad, och vunnit laga kraft, måste af visse Besigtningmän, den Sällskapet dertill utnämner, en noga och uppmärksam syn anställas öfver all gårdens så väl å byggnad; som tillydande ägor, i anledning hvarat ett general-förslag uppgöres öfver all antingen genast, eller efter hand nödig blifvande nybyggnad; öfver de reparationer, som emellertid kunna synas nödiga, och i synnerhet öfver alla de förbättringar så väl åkerbruket; som ängs- ladugårds- och skogs-skötseln nödvändigast tarvå; vid hvilken Syn, planens utstakande till en köks- och frukt-trägård ingalunda må förgätas. Detta förslag, med åtföljande Geometrisk Karta öfver hemmanets tillydande ägor och lägenheter, jemte plan-ritningar till byggnaderne och trägården, underfällles derpå Sällskapets ompröfvande, som, i anledning deraf, fastställer den allmänna och systematiska plan både vid byggnaderna och det egentliga jordbruket, som Sällskapet allt framgent, så i afseende å Skole-inrättningens behof, som

Landthushållningens förbättrande, vill följa och iakttaga.

Hufvudpersonen vid verkställigheten af alla å gården förefallande arbeten, blir Rättaren eller Drängfogden, hvartill nödvändigt måste utses en man af bepröfvad erfarenhet och drift i Landt-skötsel, samt beskedligt och redligt uppförande, som, under Lärarens hufvud-inseende, kommer att utföra, hvad, enligt Sällskapetets föreskrift, å gården bör uträttas, och af hvilken så väl Eleverna, som gårdens öfriga arbetare, kunna lära metoderna och handlaget i alla förefallande hus-hålls-fysflor. En sådan kari, då han svarsgod kan erhållas, måste genom få goda vilkor fästas vid sin plats, att han gerna och nitiskt, i en följd af år, må till Inrättningens fullkommande och gårdens förbättring medverka, enligt den en gång utstakade, af honom fattade, och redan endels verkställda arbets-planen.

Den öfriga arbets-styrkan afpassas efter det hvarje år tillgörande arbetets mängd och beskaffenhet, samt det biträde dervid af flere eller färre Elever kan vara att påräkna; äfven som löne-vilkoren, såsom af mångfaldiga omständigheter beroende, än mindre i förväg kunna bestämmas.

För ladugårds-skötseln, och de flerehanda sommar-fysflor vid Landtbruket, som äfven af kvinnökönet kunna bestridas, fordras en Deja och en Piga dertill, hvilkas lön, äfven som åliggande skyldigheter, framdeles må närmare fastställas.

Alla både Drängar och Pigor få matredning vid gården, dels af orsak, att folket i det öfra landet ogerna emottar visst för året fastställda mat-perfedlar, eller så kallad Stat, dels ock förty, att ett antal Elever i alla fall på Inrättningens bekostnad måste bespisa, för hvilken matlagning, äfven som för all öfrigt tillfyn vid den inre hushållningen å gården, (som i allt bör vara så ordentlig, att den för Eleverna må kunna tjena till lärdom och efterfyn), en kunnig, stadgad och beskedlig Hushållerska måste anskaffas, om hvars blifvande lön och befattning likaledes framdeles må öfverenskommas.

Till stallet och ladugården anskaffas både dragare och boskaps-kreatur af de bästa slag, som möjeligen erhållas kunna, så väl till gårdens egen åtnad, som för att medelst goda hingstar, tjurar, baggar och galtar, som till tjenstgörning i granngårdarne upplåtas, småningom förbättra afveln äfven i nästomkring liggande trakt af landet; hvarjemte all sorgfällighet derå bör användas, att en sålunda förbättrad race, genom godans må bibehållas, och Eleverna tillika fåker kunskap bibringas om en på förberördt sätt bättre inrättad Ladugårds-skötsel.

De åkerbruks- och trädgårds-redskap, samt kördon, man af både teori och erfarenhet härtills för de bästa erkänt, införas vid gården till beständigt bruk, intill dels några än bättre och bekvämligare till äfventyrs må kunna påfinnas; hvaröfver, liksom öfver alla andra vid gården befintliga Inventarie-perfedlars vård och förbättring

efter omständigheterna, Drängfogden, under förpliktelse af ansvar, nogatte tillsyn håller.

Så härutinnan, som i allt öfrigt, hvad på hans åtgärd kan ankomma, är han pliktig att Föreståndarens bud och befallningar hörsamma; äfven som åter, under arbetets verkställighet, Eleverna, ej mindre än Drängar och Torpare, hafva att Drängfogdens föreskrifter sig till ofelbar efterrättelse ställa.

Hvad för öfrigt i flerehanda mer och mindre vigtiga ekonomiska afseenden, vid i fråga varande anstalt kunde vara att påminna och tillägga, går jag med flit förbi, till des Sällskapet öfver de redan framställde betydligare frågor hinner fatta och afgifva något bestämdt yttrande. Är jag lycklig, att för det hufvudsakliga i mitt förslag vinna Sällskapets uppmärksamhet, kunna alla öfriga mindre vigtiga omständigheter, efter Sällskapets upplysta godtfinnande, och framdeles uppnående erfarenhet, närmare fastställas. Åbo den 1 Maj 1802.

J. TENGSTROM,

Svar

Svar

på

Kongl. Finska Hushållnings - Sällskapets
framställda Fråga:

*Huru böra de Ahlmanska Sockne - Skolarne
helst och lämpeligast inrättas, för att med
minsta möjliga kostnad bäst och fullkomligast
svara emot sitt ändamål? m. m.*

Af

JACOB BONSDORFF,

Theol. Licent, och Adjunkt vid Åbo Akademi,
samt Kyrkoherde i Pikis,

Ubi consulueris, mature facto opus est. SALLUSTIUS.

Så ädelt och för vårt Tidehvarf hedrande det är, att skänka sin uppmärksamhet och verkfamma åtgärd till sitt Fosterlands upplysning, så nödvändigt blifver det äfven att, till så stort ändamåls vinnande, använda de fannaste medel. Nyttan af så väl den allmänna, som enskilda uppfostran har väl aldrig varit misškänd eller nekad, men uti tillämpningen mer än mycket förfelad. Sällan hafva verkliga kunskaper med den drift

blifvit utspredde genom de vanliga mindre Läro-
 verken, som man hade bort förmoda; oftast har
 tiden blifvit förspild uti onyttiga öfningar för
 minnet; och den dyrbara tid, som skulle i syn-
 nerhet uppoffras till det funda förståndets daning,
 har försvunnit under tvångets, försummelsens och
 fjelfva fördomarnas välde. Utom en mödosam, ja
 äfven obegriplig och svår, handledning i Christen-
 doms-kunskapen, har finnet fällan fått lysfelfätta
 sig med de få kallade verldflige Vettenskaperne,
 lika som det icke fordrades af Christne i allmän-
 het att äga förstånd, eller ock deras förhållande
 såsom menniskor vore stridigt med det högre el-
 ler andeliga, hvartill Religionen leder. Oneke-
 ligt är, att denna fördom lagt hinder i vägen för
 alla medborgerliga kunskaper. Men desfa hinder
 stå icke mera i vägen; ty utan fara för sederne,
 erkänner man sig genom sin bestämmelse uppma-
 nad till den plikt, att med förnuft och ömtanka
 äfven sköta sina timmeliga fördelar. Utan förebrä-
 else skall man då våga ej allenast ett förslag, u-
 tan ock vänta en snar fullbordan af Skole-inrätt-
 ningar, som upptaga undervisningen i Hushålls-
 läran ibland andra sina föremål. Namnet efter en
 förtjent Medborgare, Herr Assesforen AHLMAN,
 skall tillika med denne mannens förtjenst af un-
 dervisningen i en framtid, äfven uppmuntra an-
 dre till att, med samna verkfamma nit, förtjena
 sina samtidas och efterkommandes välsignelse.

§. 1. Innan man kan uppgifva sättet, huru
 de Ahlmanfke Skolarne böra inrättas, måste när-
 mare förklaras, hvad man af en Sockne-skola for-
 drar,

drar, eller hvad dess *ändamål* är. Dess egen natur bestämnes efter människors allmänaste behof i den dagliga sammanlefnaden, samt deras vanligaste tillfällen, att till nytta för sig och andra använda sina kunskaper. Vår vid mognare eftertanka ännu oöfyade och enfaldiga Finska Allmoge kan ingalunda ledas till samma odlade begrepp, som en mera upplyst, antingen inom eller utom vårt Fädernesland. Hyfsningens gång är långsam, och förståndets styrka är icke lika hos alla. Men här är icke fråga om huru mycket, utan hvad egenteligen en medborgerlig upplysning innefattar; ty lika litet mängden af lagar, af konst-ord och spitsfundiga frågor eller underfökningar utgöra en verklig undervisning i allmänhet, kan man ock icke föreställa sig någon lust upptändas hos Menige Man, att vinna för sig eller sina barn så onyttiga kunskaper. Ändamålet för Sockne- och Land-skolar kan icke eller vara, att bereda ungdomen till de högre Läro-fästen och Embeten i Staten, emedan dertill fordras långt högre och forgfälligare beredelse, sådan nemligen som vid de allmänna Skolarne och undervisnings-verken gifves; ehuru dock det bör medgifvas, att ett förfigtigt val bör vid en Land-skola göras af sådane ämnen, som kunna anses skicklige, att till de större Läro-verken förfändas. Allmänna Medborgerliga kunskaper äro de egentliga *föremålen* för så väl den enskilda uppfostran som Land-skolarne. Underföker man alltså hvad det är, som människan i det Medborgerliga tillståndet oundbärligen behöfver, för att känna sig hugnad af sin varrelse, så sammanlöper det till dessa fem hufvud-

delar: 1) *Kunskapen af Språk*, jemte en felfri öfning uti dels läsning och skrifning. 2) *Religions-kunskap* och *Sedolära*. 3) *Kännedom af de allmänaste Naturs-alster*, och fättet att, genom konstens biträde, till sin förmån dem använda. 4) *Menniskans egen historiska kännedom*, samt det allmänaste af *Geografien*, m. m. 5) *Räknekonsten*. Ingen af desla delar kan eller bör saknas uti en väl inrättad Land-skola, och är det ovederfägeligen brist uti sjelfva anläggningen af flere Pedagogier, att ungdomen blott anvifes till en mager Kateketisk kunskap, med förfummande af de öfriga så angelägnade ändamål. Uti alla de förhållanden menniskan visat sig och finner sig lycklig, bör hon äfven undervisas; och hvilken far ibland den enfaldiga Allmogen önskar icke, både för sig och sina barn, att uppöfvas i de omförmälde kunskaps-grenar? Grunden till de Ahlmanska Skolarnes inrättning bör derföre blifva den, att utom läsning och skrifning samt Christendoms-kunskap, äfven Hushålls-läran och en kort Historisk anvisning lemnas Skole-ungdomen; ty då man billigt förutfätter såsom allmänt erkändt, att en ren läsning och skrifning är det första hjelpe-medlet till all undervisning; att det är en förnuftigt anställd utanläsning, som skärper ungdomens minnes-förmåga; och att ingen Christen kan sakna en tidig handledning i de enklaste sanningar af den Christeliga läran; så kan man icke heller med liknöjdhet anse, hurudant begrepp han hyser om sin medborgerliga förbindelse, om lagen och menniskans rättigheter; det skall blifva för honom nyttigt att känna världen eller de skapade tingen, hvars

hvars kloka förvaltning, honom såsom menniska är anförtrodd. Hushålls-läran i sina vidträckta men tydliga grundsatser, äfven som färdighet i räknekonsten, skall tillräckligen bevisa sin nytta hos Landtmannen, hvars hela lefnadsätt och erfarenhet bör med kloka anvisningar understödjas. Behofvet häraf är så tydligt, att man icke utan misstroende för sitt Tidehvarf, skall föranlätas att genom bevis detfamma styrka.

§. 2. Men om detta ändamål skall kunna rätteligen vinnas, bör inrättningen ingalunda delas emellan flere smärre Skolar, emedan de både fordra större kostnader, och kunna icke förfes med tillräckligt antal lärare. Jag medgifver de vanliga Pedagogiernas nytta och nödvändighet i flere Socknar, men huru mycken flit och omtänka skall man kunna vänta sig af en enda lärare, hvars lön desutom är ringa, då han fysfelfättes dageligen och ensam med hela undervisningen? Följden måste blifva den, att under det tröttliamma dagliga arbetet, hågen för honom småningom försvinner, och ungdomens anvisning inkränkes inom stafva och läsa några utan-lexor. Erfarenheten har detta tillräckligen besannat. Deremot ju flere lärare fysfelfätas, hvar och en med sina bestämde läro-yrken, desto större täflan uppkommer både emellan lärare och lärlingar, och desto mera utsträcket den gemensamma nyttan af en Land-skola. Vid den Ahlmaniska Skole-anläggningen behöfver man icke åtnöja sig med att vinna några små och torftiga affigter, emedan de frikostiga tillgångarne tillåta ois att önska en slags fullkom-

komlighet, samt derföre utfinna en medelväg emellan en Sockne-skola och en större Läro-inrättning. Då alltså Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet ibland sina frågor upptagit den: *Genom hvad för slags Lärare undervisningen bör bestridas*, så är det minsta man kan föreslå, i min tanke, att *tvenne Lärare*, med behöflig utkomst förordnas, den ena för Religions-undervisningen, utan-läsningen, skrifningen och Historien, den andra för Hushålls-läran, Naturkunnigheten och Räkningen. Den förre är Kateketisk, den sednare Ekonomisk. Under desfas gemensamma arbete, skall man ej frukta för ledsnad, ovilja, tröghet eller hvad annat hinder, som skulle hos Läraren uppkomma; och i sådant afseende kan man ock lättare vänta, att skicklige ämnen af den Akademiska ungdomen antaga sig desla beställningar, i synnerhet som det bör lända dem till befordran i tjenste-vägen. Jfr, vidare Skol-Ordningen Litt. A. Kap. 3.

§. 3. *Språket*, hvarpå de förutnämnde kunskaper böra bibringas, är otvifvelaktigt så väl det Svenska som Finska. Denna blandning, eller rättare detta dubbla bruk af språk, ehuru med mycken svårighet förbundet, är dock så väl nödvändigt som möjligt att lämpa till ett gemensamt föremål. In-
 tet otjenligare förslag kan en gång upptänkas än det, att vilja omskapa Allmogens språk af den grund, att lära den några nyttiga kunskaper. Modersmålet lemnas alldrig, och lika förgäfves det varit, att i de vanliga Apologist-Klasfer vid mindre Trivial-skolar, tvinga lärlingar till ett annat språk derföre, att de skola lära läsa sin Christendom

dom och något räkna samt skrifva, blefve det ock en uppenbar orimlighet, att i Land-skolar föreskrifva endast det Svenska eller ock det Finska språket. Allmogens modersmål i Mesfuby och deromkring liggande Socknar är det Finska, men då genom Ståndspersoner och inflyttade Handverkare, samt anläggningen af Tammerfors Stad, Svenska språket äfven till en del kommit i bruk, följer ofelbart, att den Ahlmanska Skolan bör upptaga lärlingar af begge desla modersmålen; för att bereda dem icke mindre till Ländthushållningen, än visfa Handverk och Slöjder. I grund hvaraf, Skolan alltså måste fördelas i tvenne Klasfer, den Svenska och Finska, på det Allmogens barn må utan förlust af tiden, som på ett främmande språk eljest användes, kunna inom den kortaste tid förskaffa sig en nödig underbyggnad, samt efter deras läro-års förlopp, lemna rum åt andre lärlingar. Lärares derigenom ökta besvär är obetydligt, och om det äfven skulle medgifvas blifva en följd af en sådan Klafs-fördelning, så erfättes det rikeligen genom den ofelbara nytan, som ungdomen derigenom skördar.

§. 4. Men då frågan är om kunskapers utbredande ibland Allmogen, genom en ordentelig Skola, måste det antagas såsom ett nödvändigt vilkor, att detta ändamål skall sträcka sig till ungdom af *begge Könen*; hvad billig grund kunde man anföra till det andra könets utestängande från en nyttig undervisning? Utan att nämna om behofvet af en sann och enkel Christendoms-kunskap, är det en påtaglig sanning, att Hushålls-
läran

läran icke allenast i des allmänna grundsatser, utan i synnerhet des praktiska tillämpning, är af vigt och nödvändighet för detta kön, som i så betydligt afseende delar omsorgen om den enskilda hushållningen. Huru skall en blifvande Matmor kunna väl förestå sitt hushåll, utan att känna det angelägnaste af sina plikter; till hvars uppmuntran är det, man med så mycken nitälskan framställt behovet af viska flöjder, af finare spånader, väfnader, kulturen af viska rot-frukter, lin-handteringen och framför allt Ladugårds-skötsel, som uti des nuvarande slätta tillstånd, fordrar så mycken förnuftig anvisning? Det är sannt, att kloka mödrar kunna bibringa sina barn de flesta regler genom sin egen ertarenhet; allmänna uppmuntringar skola ock hos Allmogen upptända flit och omtänka, att med hvarannan täfla i kvinno-flöjder; men fördomarne äro icke så hastigt utrotade, när ingen tidig och grundelig underrättelse vinnes i den yngre åldern. Sockne-skolar ålyfta i synnerhet fattigare barns handledning; försummas detta i ungdoms-åren, så kan det sedermera svårligen erhållas. Det enda befarade inkast eller svårighet vid ett sådant begge köns deltagande i undervisningen, är faran af en tidig förledelse; men att under en ständig tillsyn af Lärare, i en ålder, hvars menlöshet och okunnighet aflår alla förförande tillfällen, likväl blottställas för en befarad förvillelse, är mera en tom fruktan än grundad förmodan; ty om vid de vanliga Skrift-skolar och Sockne-Pedagogier detta icke behöfver fruktas, mycket mindre vid en ordentelig Skole-inrättning. Åldern för lärlingar
som

föri skola intagas, bör vara bestämd inom 15 år, och sedernas uppsigt noga åtfölja alla Skole-öfningar. Ordning och förligtighet fordra dock, att hvardera könet af lärlingar har sitt färskildta rum, der de undervisas. Skulle dock Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet finna detta förslag vara för vidsträckt och svårt att verkställas, eller ock genom andra inrättningar kunna erfättas, skall det icke fara min grannligheten, att i denna del eftergifva. Emellertid är iaken af yttersta vigt, och så länge man intet använder till qvinno-könets framtida upplysning, skall ändamålet med uppfostringsverket blott till hälften vinnas.

§. 5. Då det egenteligen är *ordningen* och ett klokt användande af de bästa medel, som utgör styrkan uti alla menckliga inrättningar och göromål, bör det så mycket mera iakttagas uti barna-uppfostran, som menniskans sinnes-förmögenheter följa en vifs naturlig gäng uti sin utveckling. Den moraliska bildningen innefattar icke allenast öfning för minnet, som hos barn merendels är starkt, och så mycket mera fordrar att skärpas, som minnet är likasom den skattkammaren, hvaraf menniskan sedermera hämtar grundsatser för sina gerningar, och ämnen för sin eftertanke; utan äfven framför allt en sorgfällig förståndets och hjertats daning. Ju kraftigare och renare upplysning gifves förståndet, ju fördomsfriare det enkla begreppet eller öfvertygelsen är, desto villigare skall hjertat blifva att följa den föreskrift, fanningen lemnar. Minnet får icke

icke uppöfvas på eftertankans bekostnad, det är, med desfs åsidosättande, utan desfa begge förmögenheter böra uti sin naturliga förbindelse odlas. Men då finnesgäfvorne hos barn, äfvent som fullväxte, äro af så olika beskaffenhet, och det icke kan väntas, att den enfaldiga Allmögens barn kunna emottaga enahanda undervisning sig till nytta, ankommer det mest uppå lärares egen skicklighet, att bilda barnens förstånd efter deras olika anlag. Detta blifver af alla en lärares plikter, den hufvudsakligaste och första; ty naturen synes nog arbeta för minnet, men förståndets daning är uppfostrans egenteliga verk, hvilket bör med yttersta omsorg uppfyllas. Inrättningen af den Ahlmaniska Skolan skall alltså bidraga till detta ändamål, genom de verkflammaste medel; hvartill höres: 1) Att det *kloka* val göres af lärare. För gäfves klagar man på brist i denna väg, ty då man uppmuntrar med tjenliga råd och tidiga anvisningar, skall man ofelbart äga tillgång på förtjente och nitiske män, som uppfylla sin plikt och samtidens önskan. Jfr. vidare Bilagan N:o A. Kap. 3.

2) *Ämnen* för undervisningen; få väl i den Finska som Svenska Klasfen, böra vara förnuftigt valda, enligt hvad i 1 §. redan blifvit omnämndt. Desfa ämnen äro ock enahanda för begge slags språken. Innan-läsningen bör man förutlätta, såsom redan i det mesta, af Föräldrar, i huru fattigt tillstånd de ock må vara, fullbordad, och afslutten med denna Skola bör icke vara, att lära de första grunder i innan-läsning, utan att uppöfva

öfva deras förstånd. Utan-läsningen bör i Skolen utan försummelse, dock sparsamt, påyrkas.

3) Sjelfva *Läro-metoden* bör vara enkel, fattlig, bindande och riktad mera till förståndet än minnet. Man fordrar derföre såsom ovilkorlig plikt af Lärarne, att de i Christendoms-läran med korta förklaringar uttyda hvarje fråga och svar, så att lärlingarne, jemte det de i minnet fästa de svar, som Läroboken innehåller, äfven kunna med andra ord uttrycka meningen; man fordrar, att den Bibliska Historien för ingen del läses utantill, utan genom frågor upplöses; att den Historiska och Geografiska undervisningen, så medelmåttig och populär den än blifver, likaledes förrättas med anställande af korta berättelser. Den barnliga nyfikenheten kan icke lemna Lärarens föreställningar i denna del utan uppmärksamhet, och Finska Allmogens lynne tillåter ofs att vänta, det de ej försmå några underrättelser om ett och annat Rike utom Sverige, och så vidare. Och hvad den Fysiska och Ekonomiska undervisningen, samt *sättet huru den bör för Allmogen göras begriplig och nyttig*, angår, hvilket Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet med skäl önskat blifva utredt, bör man antaga det såsom den första och allmänaste grundfats, att icke genom mindre nyttiga, långa och abstrakta förklaringar och reglor, utan medelst ett lätt föreställningsfätt, tala till sine lärjungars sinnliga fattnings-gåfva. Betraktelserna öfver verlden, naturen och alla defs alfter, kunna förbindas med små föfök, exempel och en ständig anvisning på erfarenheten. Jordens runda figur, till exempel, bevifes

lättast deraf, att man kunnat fegla omkring henne, åsk-ämnet af visfa djurs elektriska art och så vidare. Den Ekonomiska undervisningen blifver begriplig, då läraren icke uraktlåter, att på praktiskt lätt upplysa och bevifa de faders fanning, som han inom Skolen, i grund af Läroboken, förklarar. Dertill har han, enligt denna Skoles inrättning, vid Hattanpää gård det bästa tillfälle; hvarföre det blifver hans ovilkorliga skyldighet, att om sommar-månaderne åtfölja sine lärningar, för att se tillämpningen af Hushålls-reglorne, så att kunskapen blifver af dem sinnligt fattad. Nyttan af denna kunskap skall äfven fullkomligt iwar emot sitt ändamål; ty sedan Allmogens barn, med egna ögon sett och erfarit den stora bättnad, ett förnuftigt hushållningsfätt medför, förmånerna af visfa åkerbruks-redskap, fättet att odla en annars ofruktbar mark, samt nödvändigheten af sparsamhet i hushållningen; sedan de sett flit och idoghet med så rikliga belöningar uppmuntras, och jorden sjelf tacksamt frambära sina skördar för den trefliga odlaren; hvad annat än täflan till lika flit och omtanka skall deraf uppkomma, och smänigom genom den utspida sig till deras Fäders hemvist? Då det är ojäfaktigt, att i all hushållning exempel verka det mesta, så måste man kunna tillförse sig denna lyckliga följd af ett undervisningsfätt, som tillegnadt Hushålls-läran, understödes af de kraftigaste exempel. Hvad vidare *Läse-ordningen* beträffar, får jag hänvisa till bilagan N:o A. Kap. 5.

§. 6. Undervisningen bör vara förbunden med *Sedernas vård*. Om man ej af andra grunder ville vid en ny Skole-inrättning påyrka nödvändigheten, att

. åsyf-

åsyfta hjertats bildande, än derföre, att all klok hushållning fordrar flit, omtänka, redlighet och ståndaktighet, så skulle denna billiga fordran alltid rättfärdigas. Men samhällets och menkliga naturens röst för sedernas vård, är ännu mera gällande. Ingen timelig lycka kan beredas utom dygdens och Religionens gräns; ingen enskild välfärd äger rum, utan i förbindelse med den allmänna, och begge grunda sig uppå den möjligaste grad af sedelighet. Skulle man då icke med skäl fordra, att denna nya uppfostrings-anstalt skall blifva en plantkola för sederne? Medlen dertill äro nog samt kända, för att ej behöfva här å nyo i sin styrka framställas. Religions-undervisningen arbetar helt och hållit till det stora ändamålet, dygd och en sedig vandel. Måtte derföre lärare icke utur ögnafigte lemna den Christna Sedoläran i litt praktiska inflytande, så att, tillika med det de implanta i sine lärjungars förstånd rena begrepp uti den Christeliga läran, de äfven använda allt, hvad i deras förmåga står, af egna dygdiga tänkesätt, försigtighet i umgänget, och alfvare i tillsynen, till uppfyllande af denna viktiga skyldighet. Disciplinen måste blifva så väl uppmuntrande som bestraffande. Det sednare är väl alltid ett nödfall, men dock nödvändigt, det bör icke försummas, men likväl med förnuft och måtta nyttjas; ty de ännu i lasternas irrgångar mindre förledde Allmogens barn försmå ingalunda en förnuftig rättelse, då den tidigt gifves; och om någon oart under sjelfva Skolgången skulle sig inrita, blifver den mera ett fel hos Läraren, som icke med varsamhet

det förekommit, än det bör tillskrifvas meniskliga naturens obändiga art.

§. 7. Vid stiftningen af en ny Skola, som skall omfatta den Ekonomiska undervisningen, komma äfven tjenliga *Läroböcker*, att såsom rätta medel anses. Men här yppa sig vårt Tidehvarfs brister mer än mycket, samt tillika en svårighet, att kunna föreslå något, som kunde erfätta den samma. Tör hända likväl, att man i vissa afseenden skall skatta sig lycklig, att redan på modersmålet äga några lyckliga försök, och att med en nitisk förefats, att arbeta för upplysningens framgång, inom vårt Fädernesland, man icke skall sakna alla anledningar till detta hoppets framtida fullbordan. Hvem känner icke den ifver, hvarmed Pedagogiska lärdomen i våra tider arbetas, samt med skrifter, ända till större samlingar, riktas?

Ett förslag i denna del, för vår Finska Allmoges odling, skall då icke misškännas. Man föranlåtes att göra det i tveggehanda afseenden, *dels* till lärares egen esterrättelse, *dels* till deras lärningars dagliga bruk. Utan att ingå i någon vidlyftigare anvisning för Skol-lärare, till deras daning och beredelse, må det tillåtas mig, att korteligen nämna, hvilka böcker de oundgängligen måste hafva och följa, i och för sin läsning med ungdomen. Uti Christendomens Populära föreställning skall *Koppes* Lärobok jemte *Griesbachs* Popul. Dogmatik vara, om icke den enda, dock af de bästa hjelpredor. I den Bibliska Historien må *Millers* och *Seilers* arbeten samt *Feddersens* Exempel-bok icke saknas: i Natur-kännenheten böra

böra *Martins* Lärobok i Natur-läran, *Sturms* Betrachtelser öfver Naturen, *Fleischers* Trägardebok, *Retzii* Inledning till Djurriket, *Hoffberg* om växterne, ägas; i Hushålls-läran *Hægbs* anvisning till ett väl inrättadt Jordbruk, Åkerbruks-Katekesen och Almnacken, samt i det öfriga, *Schræckbs* allmänna Historie, *Djurbergs* Geografi, *Segerstedts* Lärobok i Medicinen, *Wikströms* inledning till Geometriens utöfning, *Bergklints* Sammandrag, samt *Anderssons* Genväg till Räkne-konsten, följas såsom källor till den enskilda undervisningen. Detta är i sanning icke någon öfverdrifven fordran, då ändamålet icke annars kan vinnas. Men hvilka böcker skola till den Finska Allmogens nyttjande föreslås, bör dernäst öfvervägas. Näst de vanliga *Abc* böcker, hvars praktiska bruk icke kan nekas, ehuru de tåla förbättring, bör man anse Biskop *Möllers* mindre Lärobok såsom den minst ofullkomliga, att kunna nyttjas, tills att en framtid kan framvisa någon bättre, hvilket icke torde utan grund kunna förväntas. För verdens Fysiska kännedom äger man redan på Finska språket ett kort arbete, *Huvtus luomisen töistä*, som till ära för vår tid, författadt med snille och grundlighet, kan och bör nyttjas med största förmån. Sjelfva sakens natur visar, att läsningen som med denna bok anställes, bör icke ske utantill, utan med förklarings och till förståndets öfning. Skulle läraren sjelf, efter en god urkillning, vilja af de genomlästa ämnen uttaga korta fatler, för att tjena till föreskrift vid skrifningen, så förmodar jag billigt, att kunskapen i Natur-läran blifver för Allmogens

barn, samt många andre, äfven i en framtid nyttig. Uti Hushålls-läran torde Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet sjelf snart förse sin plant-skola med en kort och begriplig handbok, samt derigenom fylla en betydlig brist i vår Nationella litteratur. Tills vidare kan ingen Läsebok i Historien, Geografien och Räkningen anföras, som innefattar det populära; men en skicklig Barnalärare kan efter egen beläsenhet, t. e. af *Seilers* Lärobok, upptaga det viktigaste och till rättesnöre för barnens skrif-öfningar använda. Derigenom skall äfven den minsta lärdom blifva för Menighetens barn praktisk, nyttig och uppmuntrande.

§. 8. Skole-ungdomens *antal* torde väl icke ännu kunna bestämmas, men dock tillåter inrättningens ändamål att underföka, huru långt man bör kunna sträcka sina fordringar, jemte hoppet om uppfostringens framgång och Skolans verkningskrets. Stiftarens egen afligt har varit, att lemna tillfälle åt fattiga barn till en fri undervisning. Erfarenheten har lärt, huru trög ej mindre den Finska Allmogen, än flere af mindre Ståndspersoner, äro till kunskapers inhämtande, genom frivilliga uppoffringar; derföre om någon man skall hoppas ett verkligt deltagande af Allmogen, i upplysningens vinnande för sig och sina barn, måste tvenne viktiga grunder följas, neml. belöningar och ett fritt underhåll under Skole-tiden; det sednare för fattiga barn, det förra för de mera bemedlade, som kunna med eget underhåll vara försedde. Efter fondens tillgånger antager jag billigt, att minst 20 lärlingar kun-

kunna njuta fri förplägning, då den med sparsamhet och enligt Allmogens okonflade lefnadsfätt förvaltas. Frågan blifver då, enligt Kongl. Hus-hållnings-Sällskapets anvisning: *Till hvilka Socknar utom Mesuby inrättningen bör sträcka sig?* till hvars bevarande ortens läge synes gifva en klar anledning. Mesuby Socken jemte Tammerfors Stad, Birkala, Lempälä och Kangasala Socknar tyckas, såsom närmast hvarandra gränsande, vara berättigade att njuta frukten af den ädelmodige gifvarens frikostighet, men då välgörenheten utbreder sig, lik dagen, till så vidsträckt krets, som möjligt är, bör man ock förmoda, det Allmogens barn ifrån andre Socknar, såsom Wesilax, Pelkäne, Orivesi och Säxmäki med flere, kunna vid yppande tillfällen i denna Skole-inrättning, åtminstone tills Sockne-skolar i desä förfamlingar blifva inrättade, intagas. Man kan vid jämförelsen af desse Socknar icke säga, att den ena är i mindre behof än den andra, ty hela denna trakt af Tavastland har intill denna dag varit mislottad, som de flesta andra Finska förfamlingar, hvarest ännu icke Pedagogier finnas.

Men utom gratister, tyckes äfven, med billigaste grund, den Ahlmanska Skolan böra omfattas sådane, som af egna medel vilja underhålla sina barn, och endast räkna uppå en fri undervisning och några uppmuntrande belöningar. Hvilket öppet fält för en Medborgerlig upplysning! Tammerfors Stad saknar ännu sin egen Skola, och torde länge få vänta uppå någon allmän fond dertill, Tör hända alltså, att en Pedagogi i den-

na Stad kunde umbäras, då den Ahlmanska Skolan få nära derintill, eller ock i fjelfva Staden, kommer att anläggas; manne icke man bör hoppas, att med tiden antalet af frivillige lärlingar skall förökas till 20 och derutöfver, så att hela Skole-ungdomen kunde utgöra minst 40 lärlingar. Det är ju antalet af dem, som skall gifva värde åt denna uppfostrings-anstalt, och det är förgäfvat att föreställa sig Allmogens upplysning kunna befordras, så länge den sträcker sig endast till några få.

§ 9. Underfökning om *tiden* till Skolegång och *aldern* för de lärlingar, som skola antagas, torde icke anses på detta ställe öfverflödig, emedan visserligen deruppå ankommer, hvad undervisnings- och lärofatt följas bör. Affigten är icke annan än Pedagogisk. Således bör barnens ålder bestämmas emellan det 10:de och 15:de året, inom hvilken tid somlige, som icke under hela tiden bivista Skolen, kunna få en nödig underbyggnad, andre åter blifva skäligen handledde i alla de delar, som inrättningen åfystar. Den första Barna-undervisningen bör i alla församlingar, under Presterskapets tillsyn åtminstone handhafvas af föräldrarne fjelfve, samt Sockne-Skolmästare och Klockare, så att barnen, då de förändas till Skolan, kunna med färdighet läsa innantill m. m. När de sedan finnas hågade till läsning; hvilket vid de vanliga Katekismi eller Husförhören lätteligen kan utredas, lemna församlingens Kyrkoherde till Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet, eller Skolens Föreståndare, en uppfats på desse barn,

barn, jemte underrättelse om deras medellösa eller ock bemedlade tillstånd, för att sedermera tjena till grund för deras antagande i Ahlmanska Skolan: Lärotiden måtte bero dels af Föräldrarne, dels Skolans Föreståndare, som vid anställande förhör pröfvar deras framsteg, och hvad man kan af dem i en framtid vänta. Inom det 15:de året bör vara nog synbart, hvad ungdomen kunnat sig af undervisningen begagna, och längre torde Skoletiden icke behöfva sträckas, emedan dels Föräldrarne sjelfve äro i behof af sina barns tjenst, som efter denna tid blir märkelig, ty Allmogen kan ingalunda efter denna tid umbära sina barns biträde; dels äfven emedan tillfället till andra lärlingars antagande annars skulle inskränkas. Den omnämnde åldern motsvarar ockfå affigten med de Ekonomiska grunder, som i Skolan böra bibringas. Allmogens barn äro icke obekante med de allmänna jordbruks och andra hushållsgöromål, så att de ju med framgång kunna betjerna sig af en ordentelig men kort anvisning uti Skolan: och hvad de icke förut sett eller inhämtat, äga de tillfälle att på Hattanpää egendom se verkställas.

§. 10. Så väl Lärares som fattige Skolebarns *underbåll* vid denna inrättning, bör ockfå öfvervägas. Förmodeligen är det ingalunda öfverdrifvit, att till desse lärares lön anslå 125 Riksd. i penningar, som svarar emot 25 Tunnor Spannmål; snarare tyckes detta kunna ökas af den grund, att med ju bättre utsigte för sin utkomst man arbetar, desto frivilligare och trägnare är man i

sin fysla. Skole-ungdomens, äfven som Betjeningens Stat (jfr. Bilag. B.) är äfven icke för högt tagen, utan efter billighet och medelmått. Den Ekonomiske Pedagogen tyckes allrahelst kunna i enterprenad åtaga sig hushållningen för gratifterne, samt på honom bör ankomma, att den lägre Betjeningen antaga och öfver dem befalla. Några tunneland jord, till trädgårds-kultur, tyckas vara nödvändiga, att åt honom anslås, äfven som den Kateketiske Läraren bör för sin egen hushållning hafva minst $\frac{1}{2}$ tunneland att sköta och afkastning deraf skörda.

§. 11. Sluteligen måste vid utredande af det framställda ämnet afgöras, under hvad *tillsyn* den Ahlmanska Skolan bör egenteligen ställas. Det Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapets förnämsta ögnamärke är ofelbart, att sedan denna få nyttiga inrättning en gång fastställes, des befordran och framgång blifver den verkfamaste. Ortens afstånd nekar Sällskapet det utmärkta nöje, att sjelf fyslefätta sig med en omedelbar uppgift öfver denna sin inrättning, hvarföre det återstår endast en utväg till Sällskapets tillfredsställande, neml. att anmoda och tillsätta antingen en eller flere Föreståndare, som uppå orten, och nära till Skolan, kunna icke allenast vid de vanliga Examina, utan esomoftast under läsetiden, pröfva alla förefallande ämnen, samt gå så väl lärare som lärlingarne tillhanda med sin kraftiga åtgärd. Jag skulle föreslå tvenne till en sådan inspektions antagande, den ena för Religions-undervisningen, den andra för den Ekonomiska, om icke det till äfven-

äfventyrs blefve eller kunde anses såsom tillgjordt och öfverflödigt, att besvära tyenne, då ändamålet i fanning genom en kan vinnas. Bruket vid andra Skolar gifver tillkänna, huru och till hvem förtroendet af Skole-upfigten bör gifvas. Den blifvande Inspector Scholæ väljes icke, än mindre skulle han emottaga anbudet, för någon flags vinning, utan räknar det, oaktadt allt det ökade besvär, han derigenom får i sitt embetsmannas tillstånd, såsom en förtjenst, att uppfylla ett upplyst Sällskaps åstundan. Hans göromål, i likhet med andre Skole-föreståndares, blifver hufvudsakeligen det att med ögat likasom följa lärlingarne, icke mindre i deras läse-öfningar, än praktiska yrken och seder. Honom bör äfven anförtros rättigheten att belöna och pröfva förtjensten, efter den föreskrift likväl, som Hushållnings-Sällskapet sjelft fastställer. Belöningarne ske icke allenast i penningar, eller vanliga Stipendier, utan ock i böcker, så väl till fattige, som bemedlade barn, emedan hvad de förre emottaga af behof, anse de sednare som uppmuntran. Men det är icke nog till framgången af detta nyttiga Skole-verk, att ungdomen, som det samma bivistar, blifver på allt fäst understödd; man bör äfven vara betänkt uppå medel, att uppmuntra skicklige Barna-lärare efter deras förtjenst till bättre och förmånligare fysllor; ty intet arbete kan vara mera uttröttande än detta, och sedan finnet genom vanan förhärdas, och lifligheten vid undervisningen försvinner, må man icke vänta sig några tilltagande framsteg. Jag har antagit det för ett nödvändigt vilkor, att lärare böra icke lika-

som

som från torg-platsen eller den kringstrykande Djekne-hopen, utan från Akademiska ungdomen väljas, och den föreslagna lönen kan locka en välgrundad och mogen man dertill. Den sanna förtjensten är dock af den art, att den tillväxer, och med det samma äskar uppmuntran. Intet tvifvel är, att den Kateketiske läraren, som tillträdt sitt embete medelst ordentelig Prest-examen, bör äga befodringsrätt i Prest-vägen med andre; men hvad den Ekonomiska läraren skall kunna i en framtid erhålla i belöning, är något tvifvelaktigt. Måtte dock alle Räkenskaps, Fogde- och andra fysflor i Landt- staten vara honom öppna att fökas. Förmodeligen kan ingen äga bättre tillfälle att till sådane fysflor förberedas, än han; hvarföre ock befodrings-rättigheten dertill är ofstridig. Huru mycken båtnad skall icke landet deraf draga, att vid Räkne- och Uppbörds-verken, erfarne och i Landthushållningen kunnige män tillsättas, hvilka grundlagt sina studier vid Akademien, och sjelfve haft befattning med undervisningen?

Desa äro, efter min tanke, de hufvudsakeligaste omständigheter, som vid den Ahlmaniska Sockne-skolans inrättning böra iakttagas. Det tillhör Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet, att efter sin upplysta granskning dem bedömma, och derefter till verkställighet befodra.

Bilaga N:o A.

Förslag till *Skole - Ordning* för Ahlmanska
Sockne - Skolan.

Kap. 1. Om *Stiftningen* af denna Skola.

§. 1. Namnet, efter Herr Asfesforen AHL-
MAN, skall för evärdeliga tider bibehålla minnet
af en för Landets väl och undervisningens befor-
dran nitisk Medborgare. Om uppfyllandet af Hans
ädla affigter vill Kongl. Finska Hushållnings-Säll-
skapet hafva all möda ospard, och genom forg-
fälligaste uppsigt ansvara.

§. 2. Vid Skolans öppnande för hvarje Ter-
min, då det bör få väl för Ståndspersoner, som
Barnens Föräldrar obetagit vara, att tillstådes kom-
ma, tillhör det Föreståndaren, att medelst ett
kort tal utföra Inrättningens ändamål, uppmuntra
till flit och fedigt uppförande, samt uppläsa de
allmänna Reglor eller Skole-Lagen, som till ef-
terrättelse följas bör.

§. 3. För att uppmuntra Allmänheten i de
kringliggande församlingar, till hvilkas förmån
denna Skola är inrättad, att ej allenast sjelfve gif-
va sina Barn all möjelig god uppfostran i de första
barna-åren, utan ock med tacksamhet betjena sig af
detta medel till undervisnings vinnande, bör årlig-
gen vid Katekismi-förhören en kort underrättelse
om denna Inrättning uppläsas, och af Presterska-
pet närmare förklaras.

§. 4. Förgäfves påräknar man annars en önk-
skad verkan af ett så Christeligt verk, om icke
Reli-

Religions-lärare i församlingarne med det öppna förtroende de äga och böra äga hos sine åhörare, på allt fått genom egen verksamhet, genom råd, förmaningar och ett godt efterdöme styrka dem, att ömt vårda sina barns uppfostran, lära dem läsa innantill, med andakt förrätta sin bön, samt i alla Christeliga seder gifva dem de främaste anvisningar.

Kap. 2. Om Undervisningen.

§. 1. Ehuru Lärare ej böra här fysfelfätta sig med de första grunderne uti innanläsning, skall denna öfning dock ingalunda försummas, utan vid de vanliga böne-stunderne alltid iakttagas. Äro barnen emot förmodan, mindre färdige i bokstäfvernes kännedom och sammanfättning, skall det vara Lärarens plikt, att dem särskildt deri undervisa.

§. 2. Christendoms-läran, såsom af alla den hufvudsakligaste, och grunden till en rättfäffens vandel, bör efter den föreskrefne Läroboken i ordning föreställas, så att Barnen dels utantill fatta de lättaste fwaren, näst D. *Lutheri* lilla Katekes, dels tillhållas att med egna ord uttyda meningen af lärofatferne. Bibliska språk blifva för minnet och förståndet nödvändige, nyttige och värdige. Men ingen föreskrift må gifvas, utan en omedelbar och ständig tillämpning till den dageliga lefnaden, hvars förädling och förbättring är det yttersta mål för all undervisning. Förlore alldrig läraren detta utur sitt ögnafigte!

§. 3. En kort beskrifning öfver verlden och de

de allmännaste ting af Skapelsen, bibringas barnen i affeende uppå deras fvagare begrepp. Äfvenså bör den Geografiska och Historiska kunskapen, hvars nödvändighet ingen kan draga i tvivel, hvarken öfverikrida deras fattningsgåfva eller det behöf, hvori de fåsom blifvande jordbrukare och handtverksmän, framdeles sig befinna. Sammandrag af desä vetenskaper, uppfatte i korta minnes-taflor, och på modersmålet författade, böra af ungdomen affkrifvas, till styrka för så väl minnet, som estertankan. Och bör läraren icke åsidofätta, att genom samtäl gifva tjenliga upplysningar och korta förklaringar öfver de viktigare ämnen häraf.

§. 4. Hushållnings-vetenskapen skall efter den anledning Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapets Lärobok gifver, med all flit läras, tydeligen förklaras och nyttig göras. Läraren förlumme icke att genom praktiska anvisningar samt öfningar, så ofta tillfället medgifver, bidraga till denna så angelägna kunskapsgren, som utgör Allmogens förnämliga yrke och källan till dess välmagt.

§. 5. Skrif- och Räkne-öfningar böra oafbrutit fysselfätta ungdomen, och af Lärare med omsorg handhafvas. Skulle ock några tillfälliga underrättelser om vikt och mått, brefs, qvittensers och räkningars sammanfättande, kunna meddelas, jemte några allmänna grunder om Landtmäteriet, skall ofelbart deraf den största nytta hämtas i den enskilda hushållningen. Huruvida Lärare detta uppfylla, beror uppå Föreståndaren att granska.

§. 6. Ehuru nvarken någon färskild tid eller lärobok kan förefkrifvas till undervisning uti andra allmänt nyttiga kunskaper om Lag, Medborgerliga plikter och sundhets-läran, skall Läraren dock nyttja hvarje lägligt tillfälle att derom undervisa, efter det han finner ungdomens håg och begrepp det fordra.

Kap. 3. Om *Skole-Lärare*.

§. 1. Till Lärare skola förordnas tvenne förståndige, fedige och väl underbyggde män, af den Akademiska ungdomen. Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet tillfätter dem enligt sina Stadgar.

§. 2. Ingen skall till Lärare antagas, som icke efter förutgången förberedelse och förhör i de vettenskaper, som honom i synnerhet tillhöra, ådagalagt erforderlig skicklighet, samt med behörigt vittnesbörd deröfver, såsom ock öfver sina seder, försedd är.

§. 3. Religions-läraren eller Kateketen skall af Dom-Kapitlet pröfvas uti ordenteligen anställt Preste-förhör, och med bevis deröfver till Hushållnings-Sällskapet inkomma. Hans bestämmelse är, att ansvara för Christendoms-kunskapen, Bibliska och Verlds-Historien, Geografien och Skrifningen. Desa delar skall han troligen och med samvetsgrannhet till ungdomens fanna uppbyggelse sköta.

§. 4. Hushålls-läraren eller den Ekonomiske Pedagogen antages efter nöjaktigt bevis af Oeconomix, Phycices och Matheseos Profesforerne vid
Aka-

Akademien; samt bör han äfven uppvisa Läkarebetyg uppå en nödig underbyggnad i de allmänaste Medicinska kunskaper som på Landet kunna anses nödiga. Hans göromål skall vara, att undervisa i Verlds- och Natur-läran, Hushålls-vetenskapen, Räknekonsten och de enklare Matematiska grunderne.

§. 5. Öfver ungdomens seder och förhållande hafva bägge Lärarne att ömsint vårda; börande de räkna det för sin högsta ära, att med sitt exempel föregå ungdomen i all slags fromhet, ärlighet, trohet, flit och andra Christeliga dygder, samt fins emellan betyga förtrolighet och vänskap.

Kap. 4. Om Skol-Ungdomen.

§. 1. Ingen intages uti Skolan till undervisnings erhållande, som är under 10 år, och icke medförer Presterskapets bevis om dets ålder, framsteg, läsning, seder och öfriga tillstånd.

§. 2. Ungdomen fördelas i 2:ne Klasfer, den Svenska och Finska; samt bör i hvarje Klass en noggrann ordning iakttagas ibland lärlingar, efter deras ägande sinnes-gåfvor och större eller mindre förkofring. Begynnare böra i de enklare kunskaper handledas, medan de mera för sig komne erhålla en mognare undervisning. De af Finska Allmogens barn, som utrustade med snille-gåfvor, vilja lära sig det Svenska språket, böra dertill småningom öfvas.

§. 3. De barn, som af fondens tillgånger skola njuta fritt understöd, få icke öfverståiga antalet af 20; och desse skola bevisligen vara af me-

dellöfe föräldrar, hvars fattigdom påkallar den allmänna välviljan. Socknarne, hvarifrån sådana gratialister antagas, äro desse: Mesfuby, Birkala, Lempelä, Kangafala.

§. 4. Utom detta fastställda antal fritt underhållne lärlingar, skola från nyssnämnde Socknar, samt desutom Pelkäne, Wefilax och Orivesi, alla de af Allmogens och Handtverkares barn äga rättighet till fri undervisning, som vilja med egna medel sig vid Skolen underhålla, dock skola desse ej flere än till 20 å 30 antagne vardå.

§. 5. Barnen böra, näst Gudsfruktan, som är all vishets begynnelse och ädlaste krona, bevisa vördnad, kärlek och lydnad för sine Lärare. Inbördes skola de iakttaga lämja, anständighet och kärlek, samt uti sina Skole-öfningar och öfriga förhållande med hvarandra täfla i flit, ordentelighet, sedighet och trohet, väl vetande, att det endast är fromhet och dygd, som grundar en människas sanna värde och fällhet.

§. 6. Skole-tiden får ej sträckas utöfver 5 år, men väl, efter bepröfvande samt förefallande omständigheter, af Föreståndaren inskränkas. Barnen skola icke utan betyg om sitt förhållande från Skolen utgå.

Kap. 5. *Läse-Ordning.*

§. 1. Hvarje dag om morgonen kl. 6. skall ungdomen vara församlad i det gemensamma Skole-rummet, då en stilla andakt förrättas, medelst en morgon-psalm och en kort morgon-bön, hvar efter något stycke ömsom af den Evangeliska Historien

Historien samt *Millers* Bibliska Historier af Barnen skiftevis uppläses och på stället med frågor och svar af Läraren förklaras, så väl för den Finska som Svenska Klasfen.

§. 2. Derefter begynner hvarje Klafs med sina läse-öfningar, kl. 7-8. Begynnare öfva sig uti innan-läsningen och mera för sig komme utan till *Möllers* mindre Lärobok i Christendomen, med anställda förklaringar, (eller någon annan).

§. 3. Ifrån 9-11. läses i Finska Klasfen *Hu-vitus Luomisen töistä*, hvaröfver frågor anställas af Läraren, så att barnen kunna dem fatta och besvara. I den Svenska läses *Seilers* Skole-bok för Borgares och Allmogens barn, de Kapitel som afhandla Natur-vetenskapen.

§. 4. Kl. 11-12. hvarannan dag Geografisk och Historisk förberedelse, efter viska korta minnes-taflor utur *Seilers*, *Bergklints* och *Djurbergs* Läroböcker.

§. 5. Kl. $\frac{1}{2}$ 2 till 3 anställes öfning i skrivan-
vande 4 dagar i veckan, räknande och matema-
tisk grundläggning de 2 öfriga dagar. Till hands
böra alltid vara nödige räkne-taflor för hvarje
lärling, till egen öfnings vinnande, samt en stö-
re tafla till förhörs anställande.

§. 6. Ifrån 3-4 läses Hushålls-läran öfver
Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapets Lärobok,
samt förklaras med praktiska anvisningar om som-
mar-månaderne. Grunderne i Natural-Historien om
djur och växter, som äro för Allmogen nyttige att kän-

nas, skola under vinter-månaderne, och efter *Seiters* grunder tills vidare, föreställas.

§. 7. Den öfriga tiden användes till kropps-öfningar, mekaniska flöjder, fäng och musik, allt efter barnens färdkilda fallenhet, som af Lärarna pröfvas bör.

Kap. 6. Om *Disciplinen*.

§. 1. Sedighet och ordning skall få väl under läsningen, som de lediga stunderne, iakttagen varda, och böra Lärare med lämpa och faktmod dertill bidraga, att barnen med känsla af sitt fanna värde, såsom menniskor, samt ett samvetsgrant omdöme öfver sina gerningar, till dygden uppmuntras och tidigt från lasten varnas och afstyras.

§. 2. Ingen bestraffning bör ske utan föregången varning, ej heller af hetligt mod, med bitterhet och vrånga ordafätt, utan till förbättring, först enskildt, sedan offentligen, der icke lindriga medel verkat.

§. 3. Förfummelse under Skole-tiden, äfven som tröghet och lättja, bestraffas helst genom vanäran af nedfättning under andra, förlust af belöningar, samt uteslutande från tillfälliga nöjen och lofliga tidsfördrif. En trögare fattningsgåfva må dock icke härunder begripas.

§. 4. Dereft svårare ofeder sig irrita ibland Skole-lärlingarne, såsom svordomar, kif, oblygt skämt o. m. f. skall det alfvarligen beifras och näpfas till varnagel för andra, samt den förbrytande

tande lärlingen desutom enskildt förmanas. Straffättet bör ike utan våda för helsta och lif.

§. 5. Den yttersta grad af straff vare förvisning ur Skolen, dock med Föreståndarens vetenskap och samtycke.

Kap. 7. Om *Andakts-Öfningar.*

§. 1. Morgon- och afton-böner, såsom ock bords-lexor må alldrig försummas. Barnens hjertan skola derigenom i Gudsfruktan och oskuld bibehållne warda.

§. 2. Hvarje Söndag skall, efter en kort morgon-bön, ungdomen mannggrant infinna sig i Socknens Kyrka, samt tillvänjas att noga i minnet fatta samt uppteckna de hufvudsakligaste delar af predikan, hvaröfver sedan på eftermiddagen förhör i Skole-rummet anställles, jemte det vissta delar af Pauli bref uppläsa, med uteslutande af det dogmatiska och svåra.

§. 3. Till Skrift och Nattvardsgång skola barnen fluteligen beredas vid den ålder, då de finnas dertill nog stadgade. Läraren nyttje detta högtidliga medel, att för deras framtid göra Christendomen angenäm och verkande.

Kap. 8. Om *Ledighet från Skolen.*

§. 1. Lediga stunder på hvarje dag, skola på fätt förut beskrifvit är, tillbringas under Lärarnes uppsigt. De som till Handtverks lärande fallne äro, böra nyttja det tillfälle som sig yppa kan, hos sådana, som närmast Skolen vistas.

§. 2. Lärarne skall tillåtit vara, att i synnerhet om sommar-månaderne lemna ungdomen mera ledighet till finnets tillbörliga förfriskning, samt hushålls-göromål.

§. 3. Ändamålet af denna Skole-inrättning kan ej medgifva längre ferier än högst $1\frac{1}{2}$ månad om vintern, samt likaledes om sommaren under höands- och skörde-tiden; börande likväl Lärarne tillse, att barnen under sin bortovaro flitigt upprepa hvad de förut läst, och i rättan tid tillbaka komma.

Kap. 9. Om *Uppfigten* öfver Skolen.

§. 1. Skolens Föreståndare eller Inspektor tillfättes af Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet, samt äger att å desz vägnar förordna och verkställa allt, hvad till undervisningens framgång och befordran lända kan.

§. 2. Hvarannan eller hvarje tredje Lördag inställer sig Föreståndaren i Skolan, för att granska lärlingarnes framsteg och förhållande. Skulle rättelse i några delar finnas vara af nöden, bör det af Lärarne genast anmälas och till verkställighet bringas.

§. 3. Honom åligger, att vid hvarje Termins slut bivista och anställa ett offentligt förhör med ungdomen, hvarvid tillika af hvarje Lärare uppgifvas bör en kort Tabell öfver barnens Läse-öfningar, jemte anmärkningar, rörande deras finnesgåfvor och feder; på det deraf skönjas må, hvilka till belöningar eller uppmuntran gjort sig berättigade.

§. 4. Desfa belöningar skola bestå uti tjerliga böcker, såsom det Nya Testamentet, Psalmbok, några Hushålls-böcker, Skrifter af Kongl. Finska Hushållnings-Sällskapet m. m. Skänker i penningar må icke öferskrida 3 Riksd. 16 sk. och endast efter lärlingarnes högsta behof utdelas. Deremot blifver den Ahlmaniska Jettonen en värdig belöning för flit och skicklighet i Hushålls-vetenskapen.

§. 5. Räkenkaperne öfverfes af Föreståndaren vid hvarje års slut, och infändas jemte Läse-tabellerne till K. Finska Hushållning-Sällskapet.

§. 6. Vid händelse af klagomål öfver någon Lärare, eller annan tillfälligt befunnen brist, skall det tillkomma Föreståndaren, att det samma i godo rätta, dock så, att ingen rättelse gifves i Skole-ungdomens närvaro, utan enskildt, och slutligen hos K. Finska Hushållnings-Sällskapet anmäles.

Kap. 10. Om *Skol-Reglor* för Ungdomen.

På det den ungdom, som bivistar Skolen, ej må antingen fela af okunnighet, eller undskylla sig med desfs förebärande, böra korta Reglor om hvar och ens plikter, seder och disciplin sammandragas af denna Skole-Ordning och i Läse-rummet uti tydelig afskrift uppställas, för att af hvar och en kunna genomläsas. Äfven så bör Läse-Ordningen jemte Skole-Lagen, åtminstone vid hvarje Termins begynnelse, i Skolen för ungdomen uppläsas, samt då någon svårare förbrytelse timat. Derigenom skola barnen i tid vänjas till Laglydnad, af öfvertygelse och ej af blotta vanan.

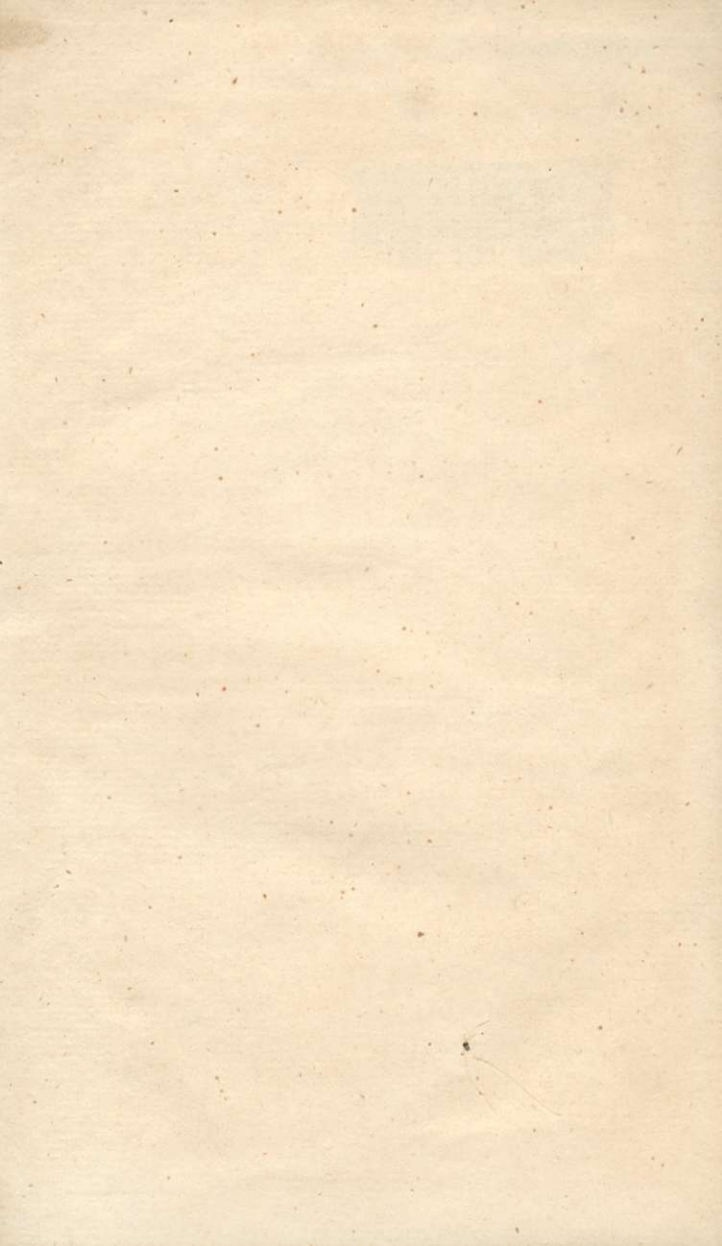
Bilaga N:o B.

Uträkning öfver omkostnader och utgifter till den *Ahlmanska Sockne - Skolen*.

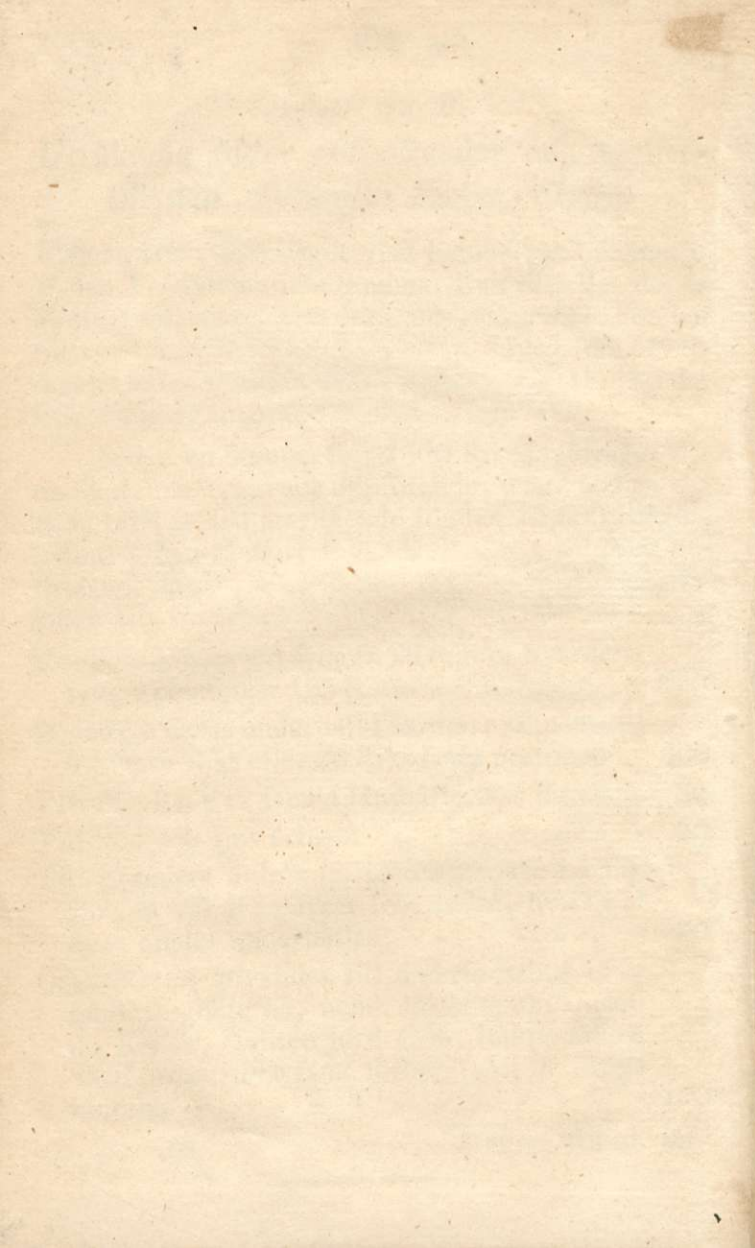
Ehuru ännu icke något visst belopp kan bestämmas af den Testamentariska Summa, som tillfaller denna Skole-inrättning, kan dock antagas, at hela Fonden blifver omtrent 19000 Riksdaler. Hvad som öfverkrider eller är under denna Summa, verkar ej på det hela i anläggningen.

Sedan en Summa för 1500 Riksd. afdrages till en Skolehus-byggnads uppförande, jemte nödiga Ut-hus, blifver den återstående fonden 16,500 Riksd., hvaraf årliga räntan, som till Skole-utgifternas befridande åtgår, blifver 990 Riksd., hvilka på följande sätt fördelas:

2:ne Pedagogers lön årligen 25 tunnor hvardera, eller i penningar 125 Riksd. à 5 R. tunnan	- 250
20 fattiga Barns underhåll i Skolen, räknadt till 4 tunnor Råg eller 20 Riksd. för personen	- 400
1 Drängs stat 3 t:r samt 1 Hushållerskas dito 3 t:r	80
Till ved och ljus årligen	- - - - - 40
Till premiers utdelande bland flitigare Lärlin- gar, så väl af gratifter som andre, hvilka af egna medel underhållas	- - - - - 30
Öfverskottet användes till diverse behof efter omständigheterna, neml. Böckers uppköpan- de, Kartor, en liten Jord-glob, Räkne-taflor, Skrif-materialier samt förhöjning i de öfriga lönerna	- - - - - 190
	<hr/> Summa Riksd. 990

313. II. 99

~~Kasvatustiede~~

Pw. Kasvatust.

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 9030

Kpl ?

M X

